

STANICA
CRVENA KASTELJA
V DELU

Dnevi Aera '83

aero

naš aéro

5 • 83

naš aero

glasilo kemične, grafične
in papirne industrije celje

letnik XXII — številka 5

celje, september 1983

uredniški odbor

jože ahtik, dušan božič,

marjan buh, ivanka čater,

jože jazbec, janez korent,

zdenka penič, vera radič,

cvetka ramšak, miro ribežl,

cvetka robas, anica svet

svet glasila

albina cizej, karmen dovč,

zdravko kolar, stane lovrenčič,

bojan ogrevc, jelka sorčan

tehnično vodstvo

peter oset

glavna in odgovorna urednica

jelisaveta podgornik

uredila

dora rovere

fotografije

boris trstenjak

tisk

aero, tozd grafika

za tiskarno drago vračun

naslov uredništva
kadrovski in splošni sektor aero
celje, čuprijska 10

po mnenju republiškega sekretariata za prosveto
in kulturo, št. 33-316/78, je glasilo naš aero
oproščeno temeljnega davka od prometa
proizvodov

glasilo izhaja desetkrat letno
naklada 2.300 izvodov

NAŠI DNEVI — »DNEVI AERA«

Praznujemo že četrty Teden Aera, letos, v stabilizacijskem času v »skrajšani obliki« kot Dneve Aera. Če ob koncu poslovnega leta opravljamo pregled gospodarskih rezultatov v poslovanju, potem lahko rečemo, da so »naši dnevi« priložnost za pregled dosežkov na drugih področjih dejavnosti — samoupravnega, družbeno-političnega dela, kulturne, športno-rekreativne in še kaj. Navajeni smo bili, da prav Teden Aera posvečamo večjim uspehom pri dokončanju novih objektov, in če to danes ni slučaj, naj bi bil to doprinos prav času, ki ga doživljamo — stabilizaciji. Toda tega področja dela nismo popolnoma opustili, saj kot je znano brez naložb ni razvoja — v tozdu Medvode poteka rekonstrukcija celuloze. Prav proizvodnji v Medvodah, proizvodnji papirja so posvečeni »naši dnevi«. V letošnjem letu TOZD tovarna celuloze in papirja proslavlja visoko, častljivo obletnico — 220 let proizvodnje! Rekonstrukcija celuloze, osnovne surovine za proizvodnjo papirja, naj bi bila končana do konca leta 83. Pogoji za nadaljevanje dolgoletne tradicije v »papirniški branži« in zagotovilo najpomembnejšega reprodukcijskega materiala v nadaljnji predelavi v okvirih Aera sta vezani na dokončanje omenjene rekonstrukcije.

Dokazali smo, da znamo izdelati dober, kakovosten papir. Do tega prepričanja smo prišli pri nas v DO, največji del predelujemo sami, in naši kupci uporabniki, saj je kmalu po ponovnem začetku proizvodnje papirja leta

1976 dobil svoje mesto v najbolj kakovostnem razredu. Dokaz temu je prodaja na svetovnem trgu. Večkratna nezadovoljstva s kakovostjo v procesu predelave so na žalost tudi prisotna, v današnjem času so vzrok temu predvsem težave enake narave kot jih srečujemo pri drugih proizvodih — neakovostne surovine. Iz slabega materiala se ne da izdelati dober papir — pravijo papirničarji.

Papirničarji so ponosni na svoj izdelek, na svoj »svet papirja«. Zdavnaj v zgodovini je bil imenovan kot »bela čarovnija«. Papir je najpopolnejše zrcalo človeštva. Papir v povezavi z drugim pomembnim dosežkom v tehnološkem razvoju — tiskano pisavo, daje še več. Potek razvoja živčnega in neživega materiala, življenje včeraj, danes in celo napovedi za jutri, so pred nami zahvaljujoč papirju in tiskani besedi na njem. Papir povezuje in čuva pisano besedo. Koliko bi vedeli o razvoju človeštva, zgodovini Egipta in Kitajske, kulturi Grčije in Rima, o starih Slovanih, njihovih selitvah in kulturi brez »čudeža imenovanega — papir«. Komaj kaj! Veliko bi tega izgubili iz spomina, samo na osnovi pripovedovanj in prenosa napisane besede z generacije na generacijo brez papirja, ali na manj primernih materialih, ki so se uporabljali za pisano besedo. Zahvala gre prvemu proizvajalcu Kitajcu Tshae Lunu, ki je že v 105. letu našega štetja izdelal papir. Zahvala gre vsekakor »našemu staremu znancu«, saj nam celo krasi lanskoletni veliki dosežek

— stavbo nove grafike, znamenitemu Johannu Gutenbergu, ki je s svojo iznajdbo iz leta 1439 dal s tiskano besedo papirju še večjo vrednost. Tudi pri nas v Aeri sta našla papir in tiskana beseda svojo tehnološko povezovalno in doprinos k uspešnemu poslovanju. O zgodovini razvoja papirja več prav v tej številki.

V sedanjem težkem gospodarskem trenutku je papir ponovno prevzel svojo pomembno vlogo — seznanitev z novimi ukrepi v obliki zakonov, odlokov, predpisov. Poleg ostalih — sodobnih medijev informiranja, naj bi na papirju tiskana beseda prispevala k temu, da ne bi hitro pozabili na obveznosti, ki izhajajo iz časa novih gospodarskih ukrepov.

Ponovna oživitev proizvodnje papirja v Medvodah je stekla »pod streho Aera« zahvaljujoč skupni naložbi na osnovi samoupravnega dogovora vseh delavcev Aera. Kot nam je znano, se največji del predeluje v DO in je trdna vez v repro-celoti Aera.

Preteklih 220 let pridobljenega znanja, prenešenega na današnje generacije papirničarjev naj bi bilo zagotovilo za uspešno skupno pot v nadaljnjem razvoju. V počastitev »našega praznika« si želimo še veliko uspeha in nekaj prijetnih trenutkov ob skupnem srečanju.

Milan Zupančič

naš aero 53

Primitivne vodne naprave ob medvoški brusilnici iz leta 1913

Začetki papirništva v dolini Sore segajo v drugo polovico 18. stoletja. Manjši papirni mlin je pričel delovati že leta 1750 v naselju Sv. Duh pri Škofji Loki. Po nekaterih podatkih pa naj bi prvi papirni mlin v Goričanih pričel obratovati 1763. leta. Vsekakor pa je tu v začetku 19. stoletja uspešno deloval papirni mlin, ki ga je osnoval Werner Grundner in je kmalu postal manufaktura. V letu 1852 je v njem izdelalo 16 delavcev 2264 rizmov papirja za vreče, pivnike in ovojje, 500 rizmov pisemskega papirja in 50 centov lepenke.

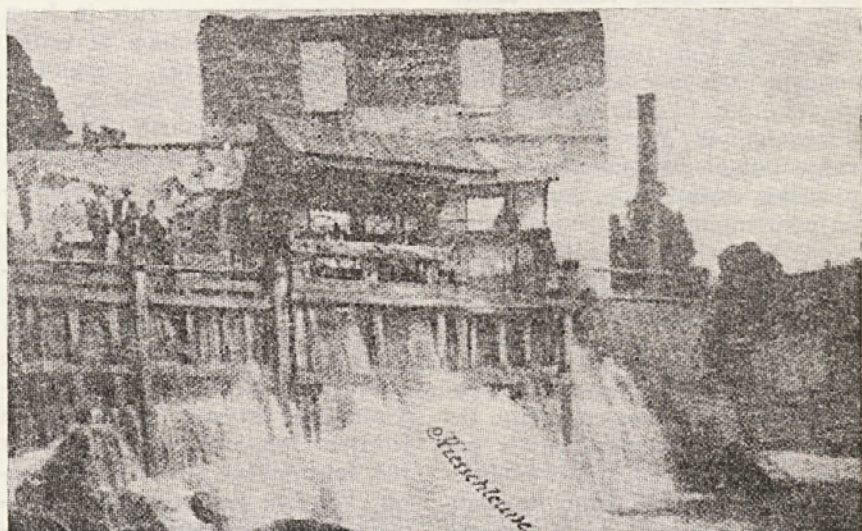
V zvezi s proizvodnim postopkom je bil 1754 za pouk mojstrom in pomočnikom objavljen prvi papirniški red v Avstriji, v katerem so popisane vse stopnje procesa za izdelavo papirja. Cunjje so očistili in obelili z močnim lugom ali s takozvanim razkrojevalnim postopkom. Ta postopek je potekal tako, da so v kamnit zaboj naložili razgrnjene cunjje tri čevlje visoko, jih zalili z vodo in pokrili ter pustili en teden, nato jih obrnili ter jih pustili še 4 dni. Slabše vrste pa so pustili v zaboji tudi do 18 dni. Beljenje z apnom pa je trajalo več tednov. Nato so cunjje sesekljali. Pozneje so postopek izpopolnili in jih razcefrali v tako-

imenovanih holandcih. To so bili s pločevino obdani leseni bobni, ki so se vrteli okoli navpične ali vodoravne osi, v notranjosti bobnov pa so bili montirani posebni noži. Bobne je poganjala voda. To gmoto so nato obdelovali v kadunjah pod stopami, dokler v približno 12 urah ni dobila obliko drobne zmlete kaše. Nakar so dodali apno in stope ponovno pogнали. Stope so poganjala mlinška kolesa. Ta polizdelek so dvakrat dnevno spraznili v posebne lesene posode s predali.

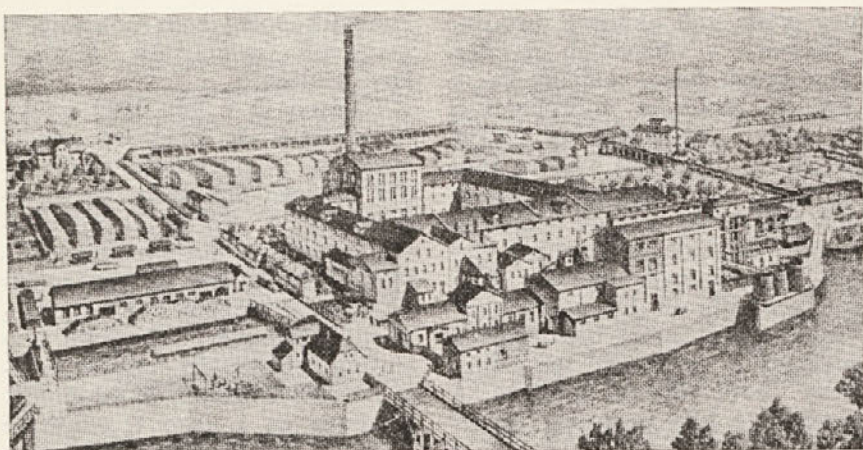
Po dveh do treh tednih so iz te mase oblikovali liste papirja s pomočjo posebnega modela, ki je imel sito z vodnim znakom

in lesen okvir. Liste so nato stiskali v posebnih stiskalnicah, v katerih so izmenično nalagali liste papirja in klobučevino. Papir so nato sušili na vrveh in drogovi. Papir so tudi klejali z raztopino redkega galvana in kleja. (Postopek prevzet po knjigi — Jože Šorn, Razvoj papirnice Vevče).

Ta obrat v Goričanih je postal tretja strojna papirnica na Slovenskem v letu 1865. Obrat je leta 1868 kupil Fidelis Terpinč, ki je pred tem v letih 1861 do 1863 nakupil tudi zemljišče na levem in desnem bregu Save v Medvodah. Po nakupu papirnice v Goričanih je postavil jez na Savi in zgradil na Verju, v Medvodah in v Goričanih brusilnice lesa za proizvodnjo lesovine in s tem utemeljil tri naše najstarejše tovrstne obrate. Že leta 1870 so proizvedli okoli 430 ton lesovine, ki so jo v Avstriji med prvimi proizvajalci papirja uporabljali kot polsurovino v proizvodnji papirja in lepenke. S tem je Fidelis Terpinč postavil temelje velepodjetju Vevče — Goričane — Medvode. Terpinčeva družba je delovala v letih 1842 do leta 1870, ko ni več vzdržala konkurence graške papirniške družbe Leykam — Josefthal, ki je odkupila njene obrate in gospodarila na Slovenskem vse

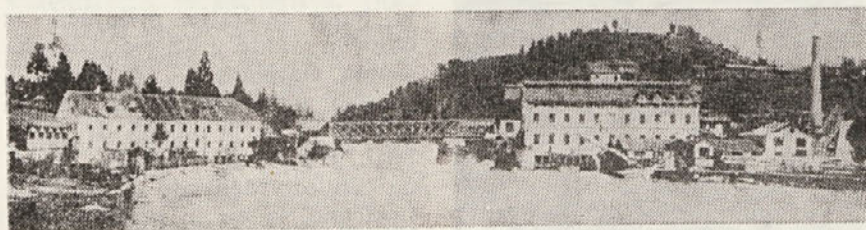
Primitivne vodne naprave ob pogorelem obratu na Verju iz leta 1913

Obrat Goričane na levem bregu Sore

do leta 1920. Novi lastniki so načrtno širili in modernizirali proizvodne obrate na Vevčah, v Medvodah in Goričanah. Tako so obnovili in povečali tudi brusilnico na desnem bregu Save v Medvodah, ki jo je delno porušila visoka voda leta 1878, in vanjo vgradili 2 turbini za pogon. Ko je 1880. leta požar poškodoval brusilnico na levem bregu Save, so jo takoj obnovili in spomladi 1889 vgradili novo turbino, ki je poganjala manjši obrat za proizvodnjo papirja. Po dvajsetih letih obratovanja je papirnica na Verju z brusilnico leta 1910 pogorela in ju niso več obnovili. Potrebo po lesovini sta namreč pokrivala obrata na desnem bregu Save v Medvodah in v Goričanah. Povečani tovarni papirja in lepenke v Goričanah je bila leta 1890 dozidana še tovarna celuloze.

Po razpadu avstro-ogrske monarhije in nastanku nove države Jugoslavije so obrati družbe Leykam — Josefsthäl v Vevčah, Goričanah in Medvodah prešli v roke novoustanovljene delniške

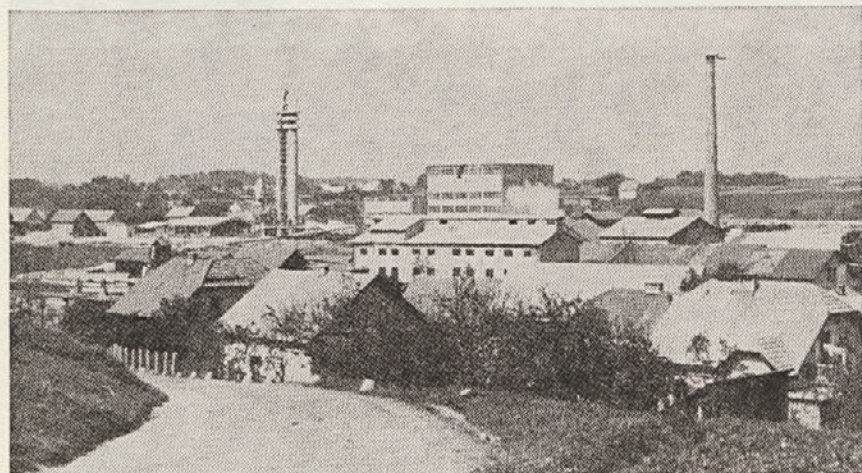
Pogled na nekdanjo papirnico in brusilnici na levem in desnem bregu Save v Medvodah v začetku tega stoletja

družbe »Združene papirnice Vevče, Goričane in Medvode« v Ljubljani, v katerih je bila Ljubljanska kreditna banka glavni delničar. Po končani prvi svetovni vojni je bilo povpraševanje po papirju v Jugoslaviji zelo veliko.

Zato je delniška družba posvetila vso skrb obnovi obratov. Poleg obnove treh papirnih strojev na Vevčah in četrtega v Goričanah je družba želela čimprej usposobiti proizvodnjo celuloze, ker je morala celulozo in lesovino uvažati, medtem ko je proizvodnja v Goričanah stala od 1914. leta. Razen Drvarja je bila to tudi edina tovarna celuloze v novi državi. Zamisel družbe je bila, naj se iz Vevč, Goričan, Medvod, ustvari kombinat za proizvodnjo papirja, ki naj bi bil sposoben povečati proizvodnjo in konkurrirati tuji industriji papirja ne samo doma, temveč tudi na tujih tržiščih. Zato je družba pristopila k organizaciji trgovske mreže, predvsem pa k modernizaciji obratov in k izgradnji industrijskih tirov in elektrifikaciji. V Goričanah je bil zgrajen industrijski tir leta 1922. Po letu 1924,

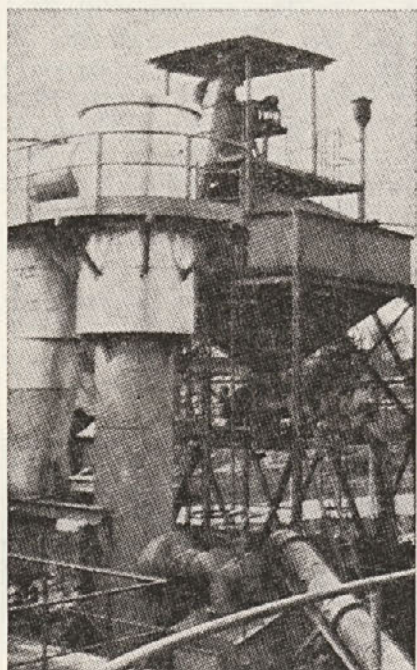
ko je bila zaključena obnova obratov, je delniška družba posvetila precejšnjo skrb postopnemu napredovanju in izpolnjevanju. Pri tem so razvoj zavirale tudi nesreče: tovarno v Goričanah je septembra 1926 preplavila narasla Sora, Sava pa je v istem letu poškodovala jez v Medvodah. Zaradi porasta svetovne proizvodnje papirja in padca cen ter porasta cen surovinam je delniška družba morala še bolj modernizirati obrate in zmanjšati proizvodne stroške.

Med drugim so tudi v Goričanah spustili v pogon nove parne kotle januarja 1930, ki so obratovali vse do izgradnje nove energetike v letu 1976. Interesi družbe so leta 1929 v Goričanah narekovali ustavitev obratovanja stare brusilnice, ker je bilo določeno, da se Goričane speciali-

Pogled na tovarno leta 1964

zirajo za proizvodnjo celuloze. Po desetletnem konjunktornem obdobju po prvi svetovni vojni je sledilo obdobje gospodarske krize, ki je trajala vse do leta 1938. Proizvodnja je začela upadati v vseh obratih družbe. Zaradi koncentracije celotne proizvodnje papirja so delničarji ustavili obratovanje četrtega pa-

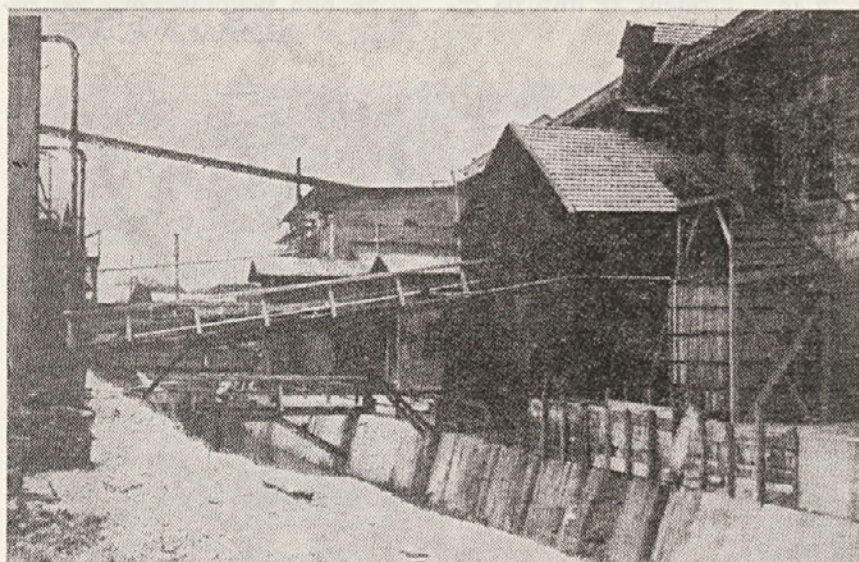
Tudi nove naprave za pridobivanje žveplaste kisline iz piritu so prenehale z obratovanjem. Zamenjala jih je peč na žveplo

pirnega stroja (stroj G) v Goričanih septembra 1931. (Ponovno je proizvodnja papirja v Goričanih stekla l. 1976, ko je pričel z obratovanjem nov papirni stroj v Medvodah. V zvezi z ukinitvijo proizvodnje papirja je bilo precej delavcev odpuščenih in se je njihovo število od 220 zmanjšalo na 146. Čeprav so imele Združene papirnice od vseh domačih tovarn najstarejše stroje in visoke proizvodne stroške, so vzdržale konkurenco zaradi cene pogonske sile in surovin, zlasti lastne celuloze. Gospodarska kriza je spodbudila družbo k novim modernizacijam obratov. Poleg modernizacije papirnih strojev in uvedbe električnega pogona je v sklop teh ukre-

pov prišla tudi ukinitve zastarele brusilnice v Medvodah na desnem bregu Save. Načrtov za izgraditev moderne hidrocentrale na Savi v Medvodah pa družba ni uspela uresničiti. Ravno tako pa je II. svetovna vojna preprečila realizacijo načrtov o zgraditvi nove tovarne celuloze na Vevčah ter postopno ukinitve goričanskega obrata. Opustitev medvoške in goričanske brusilnice in goričanske papirnice ter zamišljena nova tovarna celuloze v Vevčah je bila postopna in načrtna izpeljava politike družbe o »koncentraciji obratov« v Vevčah. Med okupacijo so v Goričanih gospodarili nemški kapitalisti. Po osvoboditvi je tovarna v Goričanih postala splošna družbena lastnina in do 27. oktobra 1947 poslovala samostojno, nato pa se združila z Vevčami v eno podjetje Papirnica in tovarna celuloze Vevče — Goričane. Leta 1950 se je temu podjetju priključila z odločbo vlade LRS še Tovarna tanina Goričane — Medvode. Z uvedbo samoupravljanja pa sta iz tega podjetja nastali dve podjetji: Papirnica Vevče in Tovarna celuloze Medvode in pinotana Goričane, ki se je pozneje preimenovala v Celuloza Medvode in poslovala kot samostojno podjetje do leta 1962. V tem obdobju je bila izvršena mehanizacija lesnega prostora, ureditev internega transporta, zgrajena je bila nova pripravljalnica lesa in postavljen IV. modernejši stoječi

kuhalnik poleg treh obstoječih zastarelih rotacijskih kuhalnikov celuloze.

Tovarna je v letu 1959 izdelala investicijski program rekonstrukcije in povečanja proizvodnje celuloze ter postavitve papirnega stroja. Načrt je predvideval povečanje proizvodnje celuloze na 24.000 ton beljene sulfite celuloze in 6000 ton težkoprepustnih papirjev. S strani pristojnih republiških organov je bila navedena investicija odobrena. Sredstva za 1. fazo I. etape je odobrila Jugoslovanska investicijska banka. V okviru tega programa je prišlo le do realizacije 1. faze I. etape. Zgrajen je bil nov obrat za pripravo kisline, nova sortacija in belilnica. Izgradnja teh oddelkov pa pomeni le delno sanacijo tovarne, ne pa bistvenega povečanja proizvodnih kapacitet. Ker tovarna ni sama zmogla realizirati teh investicij, in v želji, da bi se realiziral celotni program investicij, je prišlo v letu 1962 do ponovne integracije s Papirnico Vevče. Cilj združitve je bil izgradnja celulozne tovarne v Medvodah s pogojem, da se papirni stroj za težkoprepustne papirje postavi v Vevčah in ne v Medvodah, ustrezno temu pa se povečajo kapacitete celulozne tovarne. V naslednjih letih integracije je bila v Medvodah programirana celulozna tovarna s kapaciteto 48.000 ton beljene sulfite celuloze in 7000 ton polceluloze. Pozneje se je ta

Tak je bil pogled na kanal pri kuhariji še leta 1964

program korigiral na 75.000 ton beljene celuloze iglavcev in listavcev po magnetnem postopku in 18.000 ton polceluloze na leto.

Vse do leta 1970 v skupnem podjetju ni prišlo do realizacije izgradnje celulozne tovarne v Medvodah. Edina večja investicija je bila rekonstrukcija obrata pinotan, ki ga je izvedla tovarna celuloze z lastnimi sredstvi in krediti Privredne banke v Beogradu.

Ker v skupnem podjetju (Združene papirnice Ljubljana) ni bilo dovolj sredstev za izgradnjo tovarne celuloze, je vodstvo tovarne v Medvodah skušalo pritegniti k sodelovanju še druge papirnice in inozemske partnerje. Tovarna se je kot samostojna organizacija — pravna oseba v letu 1969 dogovarjala z domačimi partnerji (Vevče, Količevo, Sladki vrh), da bi realizirali program izgradnje surovinske baze (100 tisoč ton) v Medvodah na osnovi združevanja sredstev.

Za sodelovanje pri realizaciji tega programa so se odločili tudi inozemski partnerji z vlaganjem kapitala.

Z namenom, da se olajša urešitev tega programa in taka oblika integracije, je v letu 1970 prišlo do sporazumne izločitve Tovarne celuloze Medvode iz Združenih papirnic Ljubljana — Vevče v samostojno podjetje.

K sodelovanju se je skušalo poleg papirnic Vevče, Količevo, Sladki vrh ter inozemskih partnerjev pritegniti še gozdna go-

spodarstva kot dobavitelje osnovne surovine.

S pripravo srednjeročnega programa razvoja slovenske papirne industrije za obdobje 1970 do 1975 pa so nastopili novi momenti. Pri predložitvi programov posameznih tovarn je Tovarna celuloze in papirja »Djuro Salaj« Krško predložila konkurenčni program izgradnje nove tovarne celuloze, ki ga je pozneje podprla slovenska papirna industrija.

Tovarna celuloze iz Medvod je v novi situaciji začela iskati druge rešitve razvoja podjetja. Organi upravljanja so se odločili, da se sanirajo obstoječe kapacitete za proizvodnjo celuloze, tako da se tovarna preusmeri v finalizacijo.

Zaradi preusmeritve v finalizacijo je tovarna iskala partnerja, ki bi bil pripravljen sodelovati v realizaciji te usmeritve. Tako zanimanje je pokazalo podjetje Aero, kemična in grafična industrija Celje, ki je ravno tako iskala ustreznega partnerja za proizvodnjo papirja za potrebe vseh obratov Aera. Zelo hitro so bile ugotovljene skupne koristi in integracija maja 1973. leta je bila le prvi korak k njihovim urešitvam. Tako je prišlo do tesne vertikalne povezave in integracije med surovinsko bazo in predelovalno industrijo. Prva naloga, ki jo je sprejel kolektiv Aera, postavitve papirnega stroja z energetiko, je bila realizirana aprila 1976 s pričetkom obratovanja novega papirnega stroja in energetike v Medvodah.

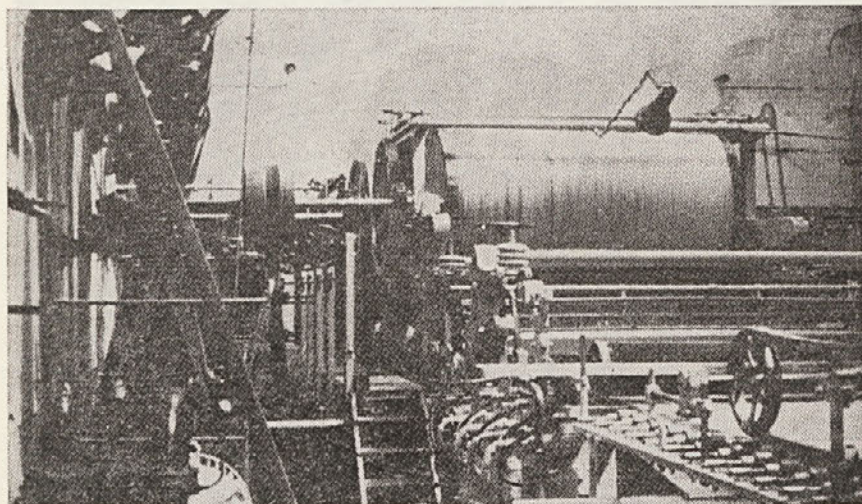
Na slavnostni otvoritvi dne 23. aprila 1976 je takratni predsednik republiškega sveta ZSS inž. Janez Barborič v svojem govoru med drugim poudaril:

»Mnogi med vami, ki ste se danes zbrali, da bi na slovesen način izročili svojemu namenu novo toplarno in papirnico, se bržčas še spominjate časov, ko je

Tako je pokojni Bogataj nekoč ročno čistil les (1965)

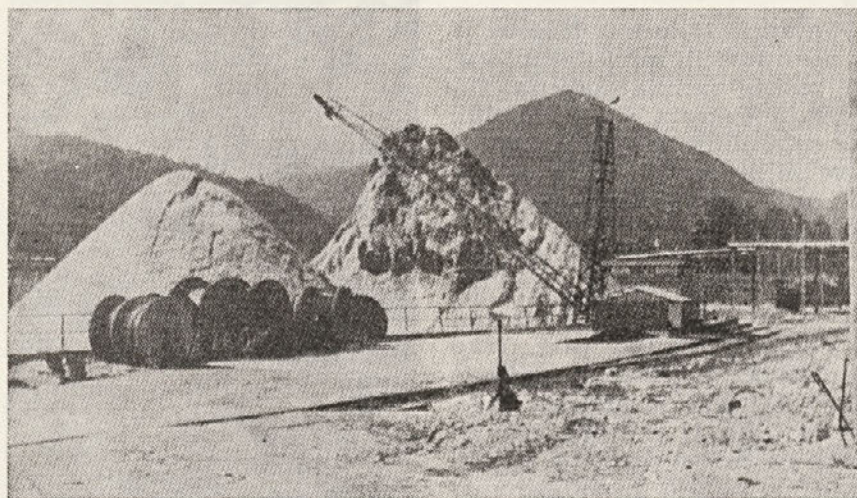
tu na bregu Sore ždela stara tovarna in ko je življenje v njej bolj životarlilo kot utripalo v živahnem ritmu gospodarskega razvoja. Saj ni treba, da bi spomin segel tako daleč v preteklost. Morda vsega deset let nazaj. Brezperspektivnost in malodušje sta tedaj polnila vaš delovni dan. Mnogi so odhajali, še več pa jih je ostalo, zatrdno odločenih, da slej ko prej preženejo malodušje in si zagotovijo svetlejšo perspektivo. Pridružili so se še drugi in skupaj z novimi sodelavci ste začeli kovati usodo svojega jutrišnjega dne. Jutro tega jutrišnjega dne je slednjič napočilo tudi za vse vas. Tovarna celuloze Medvode, taka, kakršna je danes, se zdaj nedvomno uvršča med pomembne industrijske obrate ne samo na Slovenskem, temveč tudi v državi. Vaša prihodnost ni več negotova, zagotovili ste si delo in varnost — pa ne samo sebi, tudi mnogim novim sodelavcem.

Ižemalni stroj (junij 1965)

Vendar vem, da z dograditvijo papirnice, z dograditvijo nove toplarne in z drugimi objekti, ki jih je vključeval vaš investicijski program, še zdaleč niste potešili svoje ustvarjalne sle.

Zato mi dovolite, da vam izrečem vse priznanje za doslej opravljeno delo, svoje iskrene čestitke k tej pomembni delovni zmagi in svoje najboljše želje za prihodnost.

Skladišče sekancev s pnevmatsko napravo za transport

Ta vaš primer je poučen za vse nas, je dokaz več, da smo na pravi poti razvoja družbenih in jo začrtali z novo ustavo. Vam in tudi vsem, ki se količkaj ukvarjajo z gospodarstvom, je bržčas jasno, da kolektiv Tovarne celuloze Medvode sam še dolgo ne bi zmožal investicijske naložbe, ki jo danes ocenjujete, v skupnem znesku okoli 45 milijard S dinarjev. Zanesljivo pa je, da teh svojih načrtov nikoli ne bi uresničili v rekordnem poldrugem letu, če se ne bi odločili združiti svoje delo in sredstva z drugimi delavci, konkretno z delavci temeljne organizacije združenega dela celjske tovarne Aero, če ne bi znali poiskati skupnih interesov in tudi poti, kako jih uresničevati. In da je bila vaša skupna odločitev pravilna, da ste krenili po pravi poti, je najbolj prepričljiv dokaz prav vaša prenovljena tovarna. Zato sem prepričan, da bodo morali slej ko prej slediti vašemu zgledu tudi

vsi, ki dandanes še vedno omahujejo pri uresničevanju družbenih in ekonomskih odnosov, kot smo si jih zapisali v ustavnih določilih. Samo z združevanjem dela in sredstev na podlagi čistih računov in z razvitimi samoupravnimi odnosi lahko krenemo po poti hitrejšega razvoja našega gospodarstva, ker samo tako bo možno hoditi vstric z razvitejšimi v svetu.»

ze in papirja so bili postavljeni solidni temelji za poslovanje in razvoj celotne delovne organizacije. Pri tem je še posebej za TOZD Medvode velikega pomena vključitev DO Aero v SOZD Gozdno in lesno gospodarstvo »GLG« Bled. S to povezavo in ustvaritvijo mini reproverige so podani vsi pogoji, da se za proizvodnjo celuloze zagotovijo ustrezne osnovne surovine od celuloznega lesa do žamanja in sekancev. Ta povezava pa ima širši pomen za poslovanje temeljne organizacije v Medvodah, kakor tudi DO Aero.

Najsodobnejša izvedba papirnega stroja z delovno hitrostjo 400 metrov na minuto in širino traku 375 cm omogoča izdelavo najbolj kvalitetnih brezlesnih papirjev kot so AC papir, heliografski, mehanografski, xerografski, pisalni, offset in drugi. Z določenimi tehničnimi in tehnološkimi izboljšavami je bila na papirnem stroju, katerega prvotno nominalna kapaciteta je bila 20.000 ton letne proizvodnje, v letu 1982. že 26.861 ton. To pomeni poleg uspeha na področju kvalitete velik uspeh medvoških papirničarjev.

V Medvodah so vse do leta 1980 izdelovali papir iz cunj. Tega leta je bil v Goričanah (dejanjsko na Ladji) zgrajen obrat za proizvodnjo celuloze. Sodobni papirničarji se dobro zavedajo, da brez kvalitetne celuloze ni kvalitetnega papirja. Zato se je kolektiv v Medvodah odločil kljub

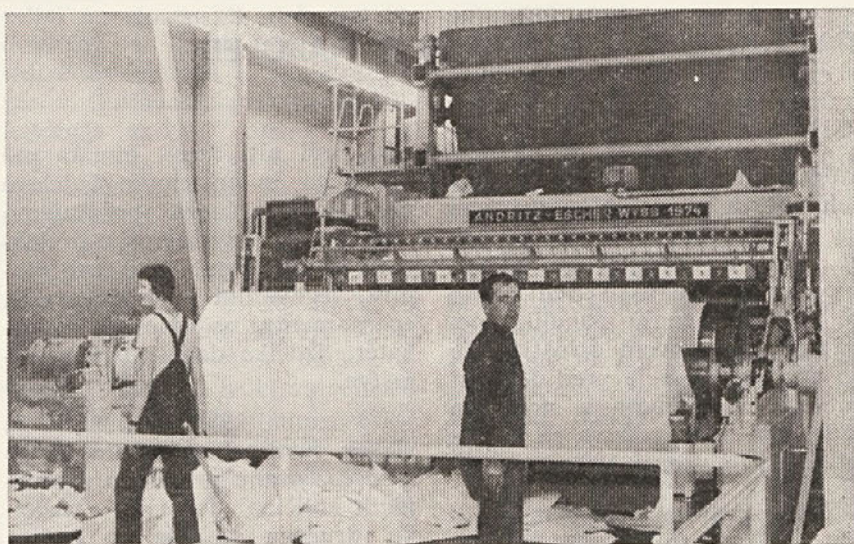
Letos mineva 10 let integracije Tovarne celuloze Medvode z DO Aero. V tem desetletnem obdobju so bile poleg izgradnje papirnice z energetiko v Medvodah realizirane pomembne investicije v vseh proizvodnih temeljnih organizacijah na celjskem območju. Z zagotovitvijo lastne celulo-

Skladišče papirja

izredno neugodnim pogojem za investiranje, da pristopi k rekonstrukciji oddelka za kuhanje celuloze oziroma kuharije z regeneracijo. To je zadnji proizvodni oddelek v obratu celuloze na najnižji terasi reke Sore, ki je poplavno območje in, ki se ni zaradi pomanjkanja sredstev rekonstruiral pred dobrimi dvajsetimi leti. S to rekonstrukcijo se bo povečala kapaciteta obrata celuloze od sedanjih 18.500 na 23 tisoč ton letne proizvodnje. V srednjeročnih planih TOZD in DO kakor tudi v dolgoročnih programih so jasno načrtani cilji nadaljnjega razvoja TOZD Tovarne celuloze in papirja v Medvodah. Tako je ta trdoživ kolektiv končno našel svoje pravo mesto v slovenskem gospodarskem prostoru, ki mu v polni meri zagotavlja obstoj in uspešni razvoj.

Proletarska zavest delavcev papirničarjev je vzniknila s prvimi začetki industrijske proizvodnje papirja, lesovine in celuloze in nastajanjem industrijskega proletariata v drugi polovici preteklega stoletja. Do organiziranja

Izdelava papirja danes

delavcev v organizacije s konkretnimi cilji je prišlo na prehod v 20. stoletje. Poleg zahtev do zvišanja dnevnih zaslužkov in ureditve drugih delovnih pogojev so delavci pričeli z organiziranjem prvih stavk. Druga večja stavka papirniškega delavstva se je začela v Medvodah in Gori-

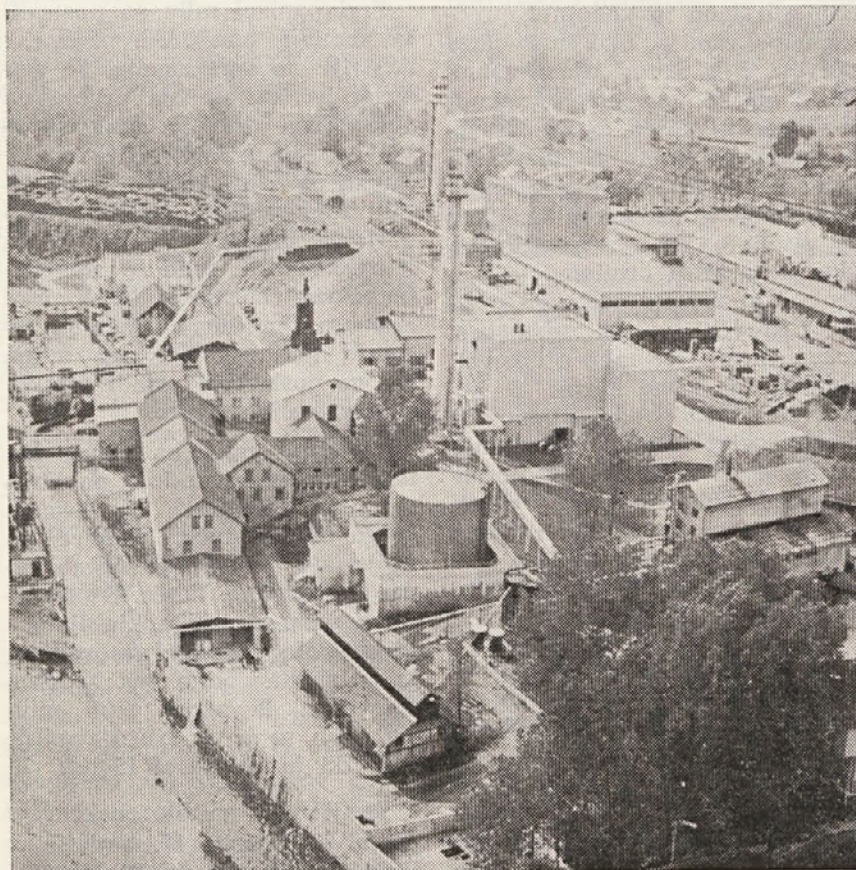
čanah 1908. leta. Stavkajočim so se takrat pridružili tudi vevški papirničarji.

V obdobju med obema vojnama so delavci izbojevali sklenitev dveh kolektivnih pogodb 1928. in po veliki stavki 1937. leta. Med narodnoosvobodilno borbo je 18 delavcev žrtvovalo življenje za svobodo in uresničitev današnje socialistične samoupravne družbe, ki jo je delavski razred uza-

konil v novi ustavi. Dne 16. 9. 1950 je bila vzdana plošča z geslom »tovarne delavcem«.

Delavci Aera uresničujejo ustavna določila organizirani v petih temeljnih organizacijah združenega dela: TOZD Kemija Celje, TOZD Grafika Celje, TOZD Kemija Šempeter, TOZD Tovarna celuloze Medvode in TOZD Trzinje.

Jože Lejko

TOZD Tovarna celuloze in papirja danes

DOPISUJTE

V NAŠE GLASILO

Papir, izdelovalec in predelovalec ga dobro poznata z njegovih dobrih in slabih strani, ima za seboj dolgo razvojno pot in je prav, da ga poznata tudi z njegove zgodovinske plati. Zato je v nadaljevanju nekoliko podatkov o njegovem otroštvu. To je izdelek, ki se je pred 170 leti prelevil iz ročnega v strojnega izdelovanca, od rojstva pa mu je preteklo že skoraj 1900 let.

Z vso pravico govorimo o izumu papirja, zato je prav, da najprej poudarimo, v čem je bistvo tega izuma. Njegova iznajdba je spoznanje, da se kratka vlakenca rastlinskega izvora med seboj samodejno, torej brez uporabe lepila povezujejo v list sorazmerno velike trdnosti, ko je posušen. Edini pogoj pri tem pojavu je to, da morajo biti vlakenca pred oblikovanjem v list razpuščena v vodi. Oblikovanje lista je zato mogoče opraviti le s sitom, skozi katerega odteče največji del vode, ki je rabila za pripravo vlakenske suspenzije. Izum je torej izredno preprost in za čudo preseneča, da so se naši davni predniki tisočletja dolgo mučili z risanjem in pisanjem na nepraktična sredstva kot so kamen, glina, les itd. V kulturnih središčih onega časa so si sčasoma pomagali z že bolj praktičnim papirusom, v ostalih deželah Sredozemlja in kasneje v Evropi pa s pergamentom iz kož drobnice. Oboje je imelo slabo stran v omejenem surovinskem zaledju. Rastlina, iz katere so stržen rabili za izdelavo papirusa, uspeva le v ozkem pasu vzdolž reke Nil, za izdelavo pergamenta pa tudi ni bilo na voljo preobilice kož drobnice. Niti prvi, niti drugi izdelek ni bil v stanju pokrivati naraščajočih potreb razvijajočega se človeštva, še posebej ne po izumu tiskarstva leta 1440. Papirusa ter pravega pergamenta iz živalskih kož danes na svetu nihče več ne izdeluje v komercialne namene.

Niti prvi niti drugi nimata nič skupnega s principom izdelave papirja, kakršnega pojmuemo dandanes. Iz zgodovinske preteklosti so nam ostala le imena »papir«, vegetabilni »pergament« in »pergamentni nadomestek« za nekatere izdelke današnjega papirništva.

Do izuma izdelave papirja iz vlaken rastlinskega izvora, ki so razpoložljiva v praktično neomejenih količinah je prišlo v začetku drugega stoletja po našem štetju na Kitajskem. Da gre za res epohalen izum, nam je dokaz dejstvo, da se je ta isti princip izdelave zadržal 1900 let vse do danes, se razširil po vsem svetu in ne izgleda, da bi ga v praksi mogel zamenjati kakršen koli drug način izdelave. Le z zmanjšanjem njegove uporabe ga ogroža izpodjedajoča moderna elektronska tehnologija.

Za izdelavo papirja so na Kitajskem uporabljali tekstilne odpadke iz lanu in konoplje, predvsem pa ramijo, liko murvinega drevesa itd. S tolčenjem namočenih surovin so jih spremenili v vlaknasto goščo, bolj olesenele bambus pa so menda znali mehčati z obdelovanjem z apnovico. Klejiva niso uporabljali, ker so pisali in risali z nerazlivajočim »kitajskim črnilom« — tušem. Pripravljeni goščo so močno razredčili in jo zajemali v ročno formo ter tako oblikovali papirni list. Dno forme je sestavljalo sito, napravljeno iz bambusovih trščic, povezanih med seboj s svilenimi nitmi. Voda je odtekala skozi sito, vlakenca pa so se zadržala na njem. Oblikovani list so sušili na zraku, morebitno glajenje pa opravili s kosom lesa ali kamna.

Znanje o izdelavi papirja je le počasi prodiralo iz Kitajske v sosednje dežele in nato vse dalje v dežele severne Afrike, po Arabcih in Mavrih tedaj v po njih zasedeno Španijo tudi v Evropo. Prvi papir so napravili okoli leta 110 pri Valenciji v Španiji. Približno v istem času

je nastala prva papirnica tudi v Italiji blizu Ancone, v Fabriano. Tja so tehnologijo izdelave papirja prinesli ujetniki z vojnih pohodov Evropejcev na Bližnjem Vzhodu. Papirnica Fabriano obstaja še danes in je svetovno znana po svojih specialnih izdelkih. Znanje o izdelavi papirja se je nato razmeroma hitro širilo v številne kraje v Evropi in od tu dalje po ostalem svetu.

Papirničarji v Evropi so bili v pogledu surovin precej na slabšem, saj so bili izključno vezani na cunje, katerih pa ni bilo na pretek. Nastajanje in doba delovanja papirnic je bila odvisna predvsem od tega, koliko takega materiala je bilo na področju mogoče dobiti. Poleg tega je na možnost postavitve papirnice vplivala tudi razpoložljivost vodne sile. Papirnice so tedaj imele »papirni mlin«, zato ker so jih poganjala vodna kolesa, podobno kot mline za žito.

Prvi papirni mlin so postavili v Nemčiji leta 1390, prvega v Avstriji sto let kasneje, še petdeset let kasneje pa prvega na slovenskih tleh. Po Valvasorjevih zapisih je obratoval na Poljanah ob Ljubljani že pred letom 1547 papirni mlin, verjetno prvi na našem področju. Tega leta je namreč mlin že prenehal obratovati, ker so se ekonomske razmere ljubljanskih manufakturstov, tudi lastnika tega mlina močno poslabšale zaradi turških vpadov na Dolenjsko.

Naslednji mlin na slovenskih tleh je nastal leta 1579 na Fužinah pod Ljubljano, na desnem bregu Ljubljanske, nedaleč od kraja, kjer je kasneje nastala sedanja Papirnica Vevče. Ob fužinskem vodnem padcu Ljubljanske so nastala razna obratovališča, ki so rabila vodno moč: obrtne delavnice, kovačije, žitni mlini itd. Tem se je pridružil papirni mlin, ki je obratoval 15 let.

Tretji mlin na Slovenskem je nastal ob koncu 17. stoletja v Vipavi predvsem zaradi lokacije ob živahni trgovski poti med

zgoranjeavstrijskimi pokrajinami in Trstom. — Četrty mlin je zrastel ob Krki pod Žužemberkom. Ruševine so vidne še danes. Obratovati je pričel leta 1816, prenehal pa z letom 1870. — Naslednji mlin je nastal blizu Škofje Loke. Kot pomembnejši je leta 1750 nastal papirni mlin v Radečah predvsem zaradi kakovosti vode in seveda razpoložljivosti z vodno silo. Mlin so spremenili v strojno izdelovalnico leta 1880, ki po številnih modernizacijah in povečavah deluje še danes kot Papirnica Radeče. — Kasneje so nastali še drugi

mlini na slovenskih tleh, pri Ajdovščini, v Lobnici pri Rušah itd. Pomembnejši je mlin za papir v Goričanah pri Medvodah, katerega začetki segajo v leto 1763, v letu 1842 pa je bil zgrajen moderen mlin, ki je čez 23 let prerastel v strojno izdelovalnico papirja.

Papirnica Vevče je bila ustanovljena leta 1842. Značilno je, da tu niso ubrali običajno pot: najprej papirni mlin, nato predelava v strojno izdelavo temveč so takoj pri ustanovitvi pričeli izdelovati papir na strojni način. Tega leta je v Avstriji obrato-

valo 539 papirnic, od tega jih je bilo le 19, ena od teh so bile Vevče, ki so izdelovale papir le strojno. To je bilo zelo napredno v tedanjem času. Leta 1868 so postavili v Medvodah in Goričanah po eno brusilnico lesa. Obrat v Goričanah so leta 1890 dopolnili v tovarno celuloze, brusilnica v Medvodah pa je nehala obratovati leta 1936, ker so leta 1924 postavili modernejšo v Vevčah. Leta 1929 je z obratovanjem v Goričanah prenehala izdelava lesovine, leta 1931 pa tudi papirja.

Dipl. ing. Stane Bonač

PAPIR — NOSILEC INFORMACIJ

V programskih izhodiščih dolgoročnega razvoja smo med drugimi zapisali: obvladovanje informacijskih sistemov je osnovno ciljno področje delovanja Aera.

Uresničitev tega cilja skozi kratkoročni, srednjeročni in dolgoročni vidik terja vztrajati na poti od lesa, celuloze, papirja do kemično premazanih papirjev in grafično obdelanega ali dodelnega papirja. Zakaj? Zato, ker smo na strani optimistov in verjamemo, da papir kljub vsem sodobnim sredstvom ne bo izumrl kot nosilec informacij.

Človek, kreativno bitje, potrebuje prav to sredstvo, da potrdi svojo ustvarjalnost in obide nevarnost, ki se imenuje človek robot. Kaj ima Aero v tem procesu? Veliko.

Razvoj v preteklosti se potrjuje v sedanjosti in daje upanje prihodnosti.

Človek je pisal, sporočal na papirju, navadnem, pisemskem, v originalu ali kopijah. Kopije so možne, če imamo ustrezen kemično premazan papir: enostavni skoraj preživeli indigo papir, še vedno zanimiv karbon papir ali pa nove kvalitete kot so enkratni karbon, print papir ali samokopirni papirji.

Izpopolnjevanje tehnik pisanja, zapisovanja, razmnoževanja, kopiranja, kar vse imenujemo reprografija, terja prilagajanje papirja kot nosilca informacij, potrošnega materiala, brez katerega ni sodobnih tehnik. Papirju je potrebno dati nove lastnosti in sposobnosti. Poleg kopirnih papirjev nastajajo v procesu kemične obdelave matrice, ciklostilne in ofsetne, fotokopirni papirji za direktne in indirektne postopke fotokopiranja, diazo papirji za kopiranje načrtov. Koristno porabiti odpadni papir pomeni slediti potrebam tržišča z različnimi kopirnimi in navadnimi računskimi zvitki, teleprinter-skimi zvitki in drugimi proizvodi. To so trenutne možnosti, ki se neprestano dopolnjujejo z novimi kvalitetami.

Aero je uspel korakati vzporedno z razvojem in potrebami v svetovnem merilu. Vedno prvi na jugoslovanskem tržišču na osnovi lastnega in dobro izkoriščenega tujega znanja. Biti prvi in ostati prvi, je naš motiv.

Ponuditi več, ne izdelovati samo papirja in kemično obdelanega papirja. Sodobni poslovno informacijski sistemi »žrejo« ob-

razce različnih izvedb na različnih materialih. Grafično obdelati papir, kemično premazan papir, doseči novo kvaliteto in s tem zaključiti ali ponovno odpreti pot od lesa do obrazca. Ne samo proizvajati sredstva nosilcev informacij, biti aktivno prisoten v procesu informiranja. Sodelovati pri programiranju, organiziranju informacijskih tokov in si tako zagotoviti stalno prisotnost. Ponujati znanje, tehnologijo in proizvode, prerasti okvire tradicionalne proizvodnje.

Dileme ni, samo tako zastavljeni poslovni cilji zagotavljajo uspešnost. Pa vendar, ne samo obvladovati poslovno informacijskih sistemov, tudi zaščita in embalaranje proizvodov, vzgoja, izobraževanje in prosti čas, so področja, kjer se dokazujemo.

Živeti, preživeti, uspevati pa ne posameznik ampak celota, ki se imenuje kemična, grafična in papirna industrija z več kot 60-letno kemično, 190-letno grafično in 220-letno papirno tradicijo.

Anita Brajković

naš aero 61

PRIZNANJA IN ODLIKOVANJA DELOVNE ORGANIZACIJE AERO

Pred petimi leti smo v Aeru začeli razmišljati o novi obliki stimuliranja delavcev na delovnem, družbenopolitičnem in samoupravnem področju. Ugotavljali smo, da denarna priznanja ne morejo aktivirati širšega kroga delavcev.

Oblikovala se je ideja o podeljevanju posebnih priznanj in odlikovanj delavcem naše delovne organizacije. V letu 1980 je bil oblikovan pravilnik o podeljevanju priznanj in odlikovanj in ustanovljena komisija za priznanja in odlikovanja, ki skrbi za razvoj različnih oblik moralnih priznanj in odlikovanj, vzpodbuja družbenopolitične organizacije in samoupravne organe pri evidentiranju prizadevnih posameznikov ali skupin, informira in ustvarja pozitiven odnos do podeljevanja moralnih priznanj in odlikovanj, oblikuje in evidentira predloge za priznanja in odlikovanja na različnih področjih ustvarjalnosti tako v delovni organizaciji kot izven nje in spremlja delovne in druge jubileje naših delavcev.

Danes verjetno ni delavca v naši delovni organizaciji, ki ne bi vedel da vsako leto v septembru na svečani seji delavskega sveta delovne organizacije podeljujemo zlate, srebrne in bronaste znake s priznanjem v obliki zlate, srebrne in bronaste značke, ki predstavlja simbol Aera s priljubljenim imenom »Aero-ptič«.

Zlati, srebrni in bronasti znak Aera s priznanjem se podeljujejo le tistim delavcem, ki so na delovnem, družbenopolitičnem in samoupravnem področju uspešni in prizadevni in se prav posebej odlikujejo na enem od naslednjih področij:

— družbenopolitična aktivnost in prispevek pri razvijanju samoupravljanja in delegatskih odnosov;

— prizadevnost in ustvarjalnost na podlagi izredne delovne uspešnosti, izumiteljstva racionalizacije dela in raziskovanja;

— izredni uspehi in dosežki na področju SLO in družbene samozastite;

— izredni uspehi in dosežki na kulturnem, športnem in ostalih področjih.

Zlati oziroma srebrni znak se podeljuje tudi vsem delavcem — upokojemcem za 25 oziroma 20 let neprekinjenega dela v naši delovni organizaciji.

Doslej so prejeli:

Zlati znak Aera:

Milan Glešič, Zvone Hudej, Marija Kroflič, Vid Mravlje, Niko Curk, Stane Kitak, Franc Kopač, Ljudmila Malgaj, Karel Štalc, Anica Vrečko, Zvonimir Žagar, Jožefa Žgajner, Slavko Zule, Stanka Hohnjec, Anica Jager, Angela Jeršič, Klara Seničar, Anton Šinko, Jelisaveta Podgornik, Tatjana Bernik, Franc Čarman, Anton Eržen, Justo Holobar, Gabrijela Jamnik, Marija Jereb, Marija Košatko, Stefka

Planko, Veronika Vilar, Marija Vodeb, Jože Volčič.

Srebrni znak Aera:

Jožica Bratuša, Niko Dimc, Marija Masnec, Konrad Orožim, Franc Pukl, Martin Stojan, Ljudmila Suša, Anita Žohar, Pavla Justin, Marija Lončar, Zofija Tufedžič, Stane Lovrenčič, Franc Ribič, Marija Cverlin, Ivanka Čede, Jože Drešar, Marija Križnar, Jakob Lipovšek, Rozalija Sivka, Franciška Sorec, Marjan Štuhec, Fani Cerovšek, Marija Kokanovič, Ivanka Laščak, Ferdo Mastnak, Milica Mramor, Cilka Založnik, Breda Pleterski, Anton Tomažič.

Bronasti znak Aera:

Alojzija Ažnik, Mirko Babovič, Stane Brinovec, Vera Čede, Ciril Debeljak, Slavko Ferlež, Đorđa Rubežl, Marjana Štuhec, Milan Tehovnik, Mira Vračun, Ivan Marovt, Zvone Mratinkovič, Marija Vrbek, Ljubo Saje, Božidara Sušteršič, Ivan Žohar.

Tudi v tem letu bomo podelili Aerova priznanja najzaslužnejšim delavcem naše delovne organizacije, da bi se jim vsaj delno oddolžili za njihova prizadevanja in jih nagradili za ves njihov trud. Želeli bi, da bi bilo takih delavcev vsako leto več.

—SK—

POMEMBNA DRUŽBENA PRIZNANJA NAŠIM DELAVCEM

V letošnjem letu je pet delavcev iz naše delovne organizacije prejelo pomembna družbena priznanja za svoje delo na delovnih mestih v samoupravnih organih in družbenopolitičnih organizacijah. V nadaljevanju vam predstavljamo: Milana ZUPANČIČA, glavnega direktorja naše DO, nosilca reda dela s srebrnim vencem, Anito ŽOHER, admini-

stratorko v TOZD Kemija Celje, nosilko medalje zaslug za narod, dobitnico priznanja SLO, Zvoneta MRATINKOVIČA, dobitnika prvomajske nagrade dela, STOPAR Malčko, arhivarko v DSSS, dobitnico ZLATEGA ZNAKA zveze sindikatov Slovenije in Sonjo KRAŠOVEC, dobitnico priznanja samoupravljalcev.

MILAN ZUPANČIČ JE PREJEL RED DELA S SREBRNIM VENCEM

Tovariš Zupančič je odlikovanje prejel za dolgoletno ustvarjalno delo v gospodarstvu. Opravljal je vrsto pomembnih in odgovornih funkcij v večih delovnih organizacijah, od tega je najdlje delal v Cinkarni in sedaj v Aeru, najprej kot pomočnik glavnega direktorja in zdaj kot glavni direktor.

Pomembno je bilo tudi njegovo delo v športnih organizacijah in društvih, kakor tudi v kulturnih organizacijah. Sicer bi danes težko našli človeka, ki bi obvladoval tako širok krog dela kot ga obvladuje tovariš Zupančič. Prav je, da odlikovanci povedo nekaj misli o svojem delu in načrtih za bodočnost, zato smo tudi njemu zastavili nekaj običajnih vprašanj.

Kaj vam to priznanje pomeni?

Verjetno čutimo vsi dobitniki družbenih priznanj enako, počaščeni smo, vendar se že v istem hipu zavedamo, da priznanje ni samo nagrada, ampak tudi obveza za to, da bo potrebno v bodoče še več delati. Pravzaprav natančneje — čas nam narekuje več dela, več prizadevanj za doseg zastavljenih ciljev, ki pa še zdaleč ne bodo tako veliki kot v preteklosti.

Zanimivo se mi zdi, da kljub obilici dela, ki vam ga narekuje

vaše delovno mesto še vedno najdete čas za angažiranje na področju športa in kulture. Kako vse to strpate v svoj urnik?

Ne vem. Nekako gre. Sicer ne vedno tako kot bi želel pa vendar. Mislim, da so to stvari, ki si jih človek privzgoji v mladosti. Tako je bilo tudi z mano. V mladosti sem se aktivno ukvarjal s športom, danes pa aktivno več ne gre — se pač trudim da storim kaj na organizacijskem področju. Če razmišljam takole nazaj, ugotavljam, da je za mojo privrženost športu, kriv tudi čas v katerem smo živeli, saj možnosti za kakšno drugo udejstvovanje ni bilo.

Kasneje sem se kot študent vključil v delo pevskih zborov, folklorne skupine — danes pa rad poslušam dobro glasbo in če utegnem grem tudi v gledališče.

Eno in drugo, pa je zame neka sprostitev in razbremenitev, da lažje prenašam napore, ki so povezani z mojim delovnim mestom. To je delo, ki od človeka zahteva, da je zdrav in le z dobro kondicijo lahko takšno delo opravlja.

Zdi se mi, da smo danes delavci nekako preplašeni, skrbi nas kako bo jutri saj so problemi s preskrbo rekromaterialov in surovin, skratka ali bomo v Aeru uspeli rešiti vse te probleme?

Tisto, da smo zaskrbljeni ne bo povsem držalo. Hodim po naših temeljnih organizacijah in mnogokrat opazim, da delavci delajo z materiali malomarno, da se včasih niti malo ne potrudijo, da bi se sploh prepričali ali je kakšen izdelek res nekvaliteten ali ne. Postavljene imamo neke normative o možnem škartu, ki niti slučajno več ne veljajo za današnji čas. Včasih ko za papirje in ostale materiale ni bilo problem se verjetno nihče ni spraševal, koliko neznatnih momentov lahko vpliva na to — da imamo delo oziroma, da lahko proizvajamo. Skratka spremeniti bomo morali svojo miselnost. Delavec — ne oziraje kje dela,

bo predvsem moral začeti malo bolj spoštovati delo in prizadevanja svojega sodelavca. Mar mislite, da je delavcem v nabavi in uvozu lahko. In ko po velikih mukah in množici dopisov in telefonskih pogovorov dobi material le-ta včasih samo zaradi malomarnosti in površnosti konča med odpadki.

Skratka v Aeru bomo dosegli zastavljene cilje, če bomo bolje in več delali, le zdrava močna sredina lahko premaga še takšne težave.

Menim, da v kolikor bomo upoštevali zastavljeno koncepcijo glede surovinske osnove bomo lahko dobro poslovali tudi v bodoče.

Seveda pa — brez izvoza v Aeru ne bomo mogli uspešno poslovati, saj vemo, da poleg deviznih obveznosti do tujine, povezanih z investicijami, potrebujemo še precej deviz za oskrbo s surovinami in materiali iz uvoza, kar pogojuje nemoteno proizvodnjo. Zato se tudi odločamo za naložbe, ki so za nas zanimive v deviznem smislu, v devizno bolj donosne dejavnosti, kakor tudi v naložbe za preskrbo repromaterialov izven naše DO.

Skratka naš najpomembnejši cilj mora biti izvoz kvalitetnih proizvodov, kar v preteklosti ni bil vedno slučaj.

To omenjam glede na aktualnost sedanjega trenutka, ko ugotavljamo, da zaostajamo za načrtovanim planom izvoza. Ugotavljamo namreč, da vrsto obveznosti v zvezi z izvozom nismo realizirali zato, ker se ne odgovorno obnašamo. Vsi od izvajalca izvoza, tistega, ki proizvaja, tistega, ki kontrolira do onega, ki je zadolžen za plasman.

Iz vsega tega sledi, da so spremembe v našem bodočem odnosu do dela več kot nujne. Vendar — ne bo dovolj, da se za to zavzemajo samo nekateri, ampak vsak delavec.

Več skrbi bo potrebno posvetiti zmanjšanju izmeta saj je vsak prihranjen kg barve ali papirja zelo pomemben — omogočil bo proizvodnjo tudi jutri, ne samo danes.

Ali smo delavci v Aeru dobri samoupravljalci?

Mislim, da smo. Res pa je, da bo nekatere samoupravne poti zaradi časa v katerem živimo nujno potrebno racionalizirati. Ugotoviti bomo morali v skladu z zakonskimi predpisi seveda, o čem je nujno odločiti na zborih delavcev in kaj lahko potrdijo delegati delavskih svetov in drugih samoupravnih organov, saj so delegati nenazadnje odgovorni pred svojo sredino za izvajanje sprejetih sklepov. Skratka storiti bomo morali nekaj za to, da se nekatere stvari hitreje rešujejo, z manj izgubljenega delovnega časa in manj sestankovanja.

Kaj menite, ali imajo delegati SIS in ZZD možnost vplivati na pomembnejše odločitve skupščin?

Menim, da takšnih možnosti nimajo vedno, verjetno zato, ker je večina današnjih SIS od katerih je marsikatera, kot vemo umetna tvorba, ne glede na to, kakšne rezultate ustvarja, precej oblastniško obnaša.

Današnja gospodarska gibanja so pa takšna, da bodo prisilila tudi njih, da bodo morali začeti malce drugače razmišljati, ker denarja ni več toliko kot včasih. Skratka zožiti bodo morali krog svojih potreb in iz prejšnjega strogo izvajalskega načina dela — preiti na samoupravljalkega. Upoštevati bodo morali tudi predloge porabnikov, ki so jih včeraj in danes radi preslišali. Tako bo počasi konec malodušja med našimi delegati, saj bodo njihova prizadevanja obrodila sad. Seveda pa takšnega razvoja ne moremo pričakovati že danes ampak jutri.

In kaj bi želeli povedati za zaključek?

Letos zopet proslavljamo obletnico, ki je za Aero in posebej za TOZD Tovarna celuloze in papirja Medvode zelo pomembna — 220 letnico papirništva. Škoda da, primerno visoki obletnici ne moremo organizirati tako bogate proslave kot včasih, saj vemo, da nam tega sedanjí čas ne dovoljuje.

naš aero 64

Kljub temu pa imamo le neko zadoščenje, da nam te dolgoletne izkušnje v proizvodnji papirja dajejo garancijo, da bomo v bodoče imeli kvalitetno dodela-

vo v ostalih proizvodnih TOZD. Seveda pa je ta jubilej potrebno prav zaradi vsega tega posebej obeležiti ob letošnjih dnevih Aera.

ANITA ŽOHAR je prejela medaljo zaslug za narod in priznanje za delo na področju SLO

Tovarišica ŽOHER je prejela medaljo zaslug za narod predvsem za dolgoletno prizadevno delo v družbeno-političnih organizacijah in samoupravnih organih. Njen prispevek je bil velik že k delu ZSMS, saj je bila več let članica predsedstva občinske konference in republiške konference ZSMS. Kasneje je bila izvoljena za članico sekretariata OOK TOZD Kemija Celje in sekretarko osnovne organizacije. Aktivno se je in se še vključuje v delo samoupravnih organov, saj je bila predsednica delavskega sveta TOZD, danes pa je predsednica disciplinske komisije TOZD in predsednica odbora za učinkovito gospodarjenje.

Za začetek smo jo tako kot vse sogovornike povprašali kaj ji to priznanje pomeni?

Zdi se mi, da sem medaljo prejela predvsem za delo v ZSMS. Podeljena je bila ob sprejemu štafete v Celju, kar me je še posebej razveselilo.

Dolgo si delala in še delaš v samoupravnih organih TOZD in DO. Kaj meniš ali ima delegat dovolj vpliva na posamezne odločitve?

Delegat ima vsekakor možnost vpliva, seveda, če je delegat zelo dobro informiran in seznanjen z akti, ki so v veljavi. Seveda je

potrebno spremembe v zakonodaji dosledno spremljati.

Iz vsega tega sledi vprašanje ali je lahko vsak delavec dober delegat?

Vsak delegat lahko dobro dela v delegacijah, če je zainteresiran in informiran. Glede na to, da se posamezni delegati bolj spoznajo na ožja interesna področja bi morali zagotoviti kvalitetnejše usposabljanje za delo v delegacijah kot ga imamo sedaj. Res pa je, da je neopravičljiv odnos posameznih delegatov do dela, ko se ne udeležujejo sej, če pa se jih, niti ne pregledajo gradiva za sejo.

Seveda pa če upoštevamo dejstvo, da pri množici delegacij, ki delujejo potrebujemo veliko število delegatov, zelo težko zagotovimo, da bi vsi delegati delali dobro.

Delo delegatov v skupščinah je po moje zelo težko, predvsem v zvezni skupščini, saj gre pri tem za različne interese posameznih republik in pokrajin. Delegat pa naj bi med vsemi temi interesi izluščil in se odločil za tisto odločitev, ki bo pozitivna za čim širši družbeni krog. Skratka moral bi biti predvsem Jugoslovan.

Če pogledamo na delo skupščin v preteklosti lahko takoj ugotovimo, da sprejeti sklepi niso bili slabi, v težave pa smo zašli, ker sklepov nismo izvajali.

Kaj misliš o delu družbenopolitičnih organizacij v naši delovni organizaciji?

Z delom družbenopolitičnih organizacij v zadnjem času sploh nisem zadovoljna. Zdi se mi, da med članstvom vlada neka apatičnost. To bo gotovo negativno vplivalo na vsa področja dela in delovanja v naši sredini.

Če dobro razmislim, pravzaprav težko najdemo danes člana ZK, ki bi se odlikoval po tem,

da bi se boril za boljše in kvalitetnejše delo, za boljše medsebojne odnose med delavci.

Najbolj me pri nekaterih komunistih moti to, da je zanje prednostno to, da iščejo pomanjkljivosti v aktih, da bi izboljšali svoj materialni položaj. Prisotnega je tudi mnogo karierizma, seveda tudi v Aeru.

Zdi se mi, da družbeno-politične organizacije nimajo več tistega pomena kot nekdanj. Verjetno zato, ker v teh organizacijah ni več tiste udarnosti kot nekdanj, saj člani rajši molčijo, kot da bi se s kritično razpravo komu zamerili. Seveda so bili v delu družbeno-političnih organizacij doseženi neki rezultati, ki so plod dela posameznikov in ne članstva. To je značilno predvsem za osnovne organizacije sindikata. Še najmanj se mi zdi s tem obremenjena mladina pri delu v mladinski organizaciji, čeprav se tudi tu začenjajo kazati znaki pasivnosti, privzgojeni od starejših.

Misliš, da smo v današnji situaciji vsi mlade preplašeni, da se včasih čutimo eksistenčno ogroženi?

Mogoče, ne vem. Vem samo to, da danes jok in stok ne pomagata. Potrebno je zastaviti resno in odločno delo, saj je to edina pot, po kateri bomo dosegli zastavljene cilje, ki jih lahko doseže le osveščen in discipliniran delavec, ki ne vidi le samega sebe in svojih problemov, ampak širšo družbeno skupnost. Seveda to velja za vse delavce, ne samo za delavce naše DO. Velja pa tudi za komuniste in člane zveze sindikatov v občini, republiki in zvezi.

In kaj bi rekla še za zaključek?

Moti me, da v Aeru skušamo večkrat reševati jugoslovansko politiko in da vidimo samo tisto kar drugi delajo slabo in se s tem tolažimo, namesto da bi iskali rešitve za boljše delo v naši sredini. Tako je, da če že vidimo napake, bi se na napakah morali učiti, graditi, ne pa da jih vedno znova ponavljamo.

ZVONE MRATINKOVIČ je prejel prvomajsko nagrado dela za letošnje leto

V utemeljitvi, ki je posredovana pred podelitvijo prvomajske nagrade dela je med drugim zapisano, da je Zvone Mratinkovič delavec v TOZD Grafika, vreden delavec, aktiven član samoupravnih organov in inovator, ki se z inovatorskim delom ukvarja že od 1977. leta. V teh zadnjih letih je prispeval več pomembnih tehničnih izboljšav, za katere so se začeli zanimati tudi v drugih TOZD v Sloveniji. To velja predvsem za naprave in opremo za destilacijo sekundarnih surovin.

Zvone Mratinkovič je bil rojen 24. 5. 1948 v Beogradu. Kmalu po njegovem rojstvu so se starši preselili v Celje.

Dolga leta je delal v oddelku samolepilnih etiket kot grafični delavec I. Zdaj pa malo več kot mesec dni dela na delih vodje oddelka sitotiska.

Razgovor z dobitnikom prvomajske nagrade je potekal takole:

Kaj meniš, ali ima mlad človek, ki je dela voljan, možnost napredovati v naši DO in seveda tudi dobro zaslužiti?

Menim, da ima bolj malo možnosti, vsaj kar se tiče grafikov. Na primer tiskar — lahko v svojem poklicu doseže hierarhični vrh kot vodja oddelka ali pa recimo tehnolog.

Samo za takšno napredovanje je krog precej ozek. Najpogoste-

je se napredovanje konča z grafičnim delavcem I in s tem tudi višina osebnega dohodka. Seveda je ta dohodek precej nižji od dohodka recimo tehnologa, s čemer se je precej porušilo ravnotežje med režijo in proizvodnjo. Delo v režiji je zaradi večjega dohodka bolj simpatično pa tudi čistejše.

Dolga leta si bil tiskar, kot pravimo, zdaj si šef. Kako je kaj — biti šef?

Težko. Predvsem, danes, ko so velike težave v preskrbi z reprodukcijskimi materiali. Če za ilustracijo povem, da je v oddelku samolepilnih etiket, kjer sem delal do pred kratkim v petih mesecih letos v povprečju stalo pet strojev, zaradi pomanjkanja papirjev, potem lahko veste, da položaj ni niti malo rožnat. Še težje je v oddelku sitotiska, kjer se tiska še večje formate na bolj kvalitetnih samolepilnih papirjih.

Vendar — tudi to delo mora nekdo opraviti.

Pa vendar, če ni materiala, ne moreš odrediti dela. Kako rešuješ nastale probleme?

Tako kot prej, ko sem bil še tiskar. Skušam se povezati z nadrejenimi in z delavci v nabavi, da bi s skupnimi močmi prej rešili problem preskrbe s papirji. Vendar bomo ta problem težko rešili sami. Dokler ne bo v republiki in zvezi podprta zahteva po izvozu finalnih proizvodov in ne tako imenovanih polizdelkov, bodo problemi ostali.

Kaj meniš, smo delavci v Aeru dobri samoupravljalci?

Delavci so v odnosu do dela samoupravnih organov in delegacij SIS in družbenopolitičnega zbora v zadnjem času precej pasivni. Menim, da je vzrok za takšno stanje v prepričanju, ki vlada med delavci, da nimajo vpliva pri reševanju problemov.

Isto velja tudi za družbenopolitične organizacije. Pri urejanju pomembnejših zadev, kot je na

primer urejanje dohodkovnih odnosov je tudi konferenca IO Zveze sindikatov nemočna.

Kaj pa inovacijska dejavnost pri nas?

Bilo je obdobje, ko je naša delovna organizacija imela pomembno mesto v Celju, glede na število prijavljenih inovacij. To stanje se je lani precej poslabšalo. Letos pa zopet beležimo pomembnejše rezultate. Vendar pa stvari še zdaleč niso urejene.

Vse je v redu, kadar gre za manjše tehnične izboljšave, kakor hitro pa gre za večje projekte se stvari zapletajo. Razen tega pri nas še vedno vlada miselnost nekaterih šefov, da je inovatorstvo tudi delovna dolžnost delavca. Seveda se v zvezi s tem zastavlja vprašanje zakaj nekatere inovacije še zdaj niso realizirane? Vendar lahko povem, da smo si v društvu DIATI zadali

nalogo, da mora priti do realizacije pripravljenih inovacij. Če to ne bo mogoče, mora inovator prejeti natančen odgovor, zakaj njegova inovacija ni izvedljiva.

V utemeljitvi za podelitev prvomajske nagrade piše, da si predlagal inovacijo za predelavo odpadnih kemikalij. Za kaj pravzaprav gre?

Predvsem, nisem prijavil inovacije sam, ampak skupaj z Marjanom Ferležem. Skupaj sva izdelala destilacijsko napravo, s katero sva doslej predelala 18 vrst topil. Dosegla sva to, da je mogoče predelati velik procent topil in neuporabnih ekološko škodljivih v uporabne. Če k temu dodam še dejstvo, da so te kemikalije večinoma uvožene, potem vemo, da se da s takšno predelavo topil prihraniti marsikakšen devizni dinar v lesni, kemični, grafični in papirni industriji.

AMALIJA STOPAR — je prejela zlati znak zveze sindikatov Slovenije za letošnje leto

Rojena je bila 8. 5. 1933 v Savi pri Litiji. V utemeljitvi, ki je izšla v brošuri, ki jo je izdal Republiški sindikalni svet zveze sindikatov Slovenije, je med drugim zapisano, da je bila tovaršica Malčka, kot ji pravimo, družbenopolitično aktivna že v mladinski organizaciji na kmetijsko živinorejski šoli v Šentjuru pri Celju.

Že od 1953. leta dela v naši delovni organizaciji na različnih delovnih mestih. Zaradi bolezni vida je invalidsko upokojena in zato danes dela s polovičnim delovnim časom kot arhivarka. Svo-

je delo je vsa ta leta vestno opravljala, zato ni potrebno posebej poudariti, da je takšna tudi danes. Od leta 1958 je aktivna članica ZS. Več mandatov je bila predsednica OOSZ in konference IOZS AERO Celje. S svojim ustvarjalnim delom je veliko pripomogla h krepitvi vloge sindikata. Prav tako resno, kot je opravljala svoje dolžnosti v ZS, jih je opravljala tudi v samoupravnih organih. Med drugim je bila tudi delegat v družbenopolitičnem zboru SOB Celje. Danes je članica izvršnega odbora ZS DSSS.

V uvodu smo Malčki Stopar postavili tisto obrabljeno vprašanje: kaj vam pomeni priznanje ki ste ga prejeli?

Ne bi posebej poudarjala kako počaščena in zadovoljna sem bila, ko sem dobila sporočilo o tem, da sem predlagana za tako pomembno priznanje kot je Zlati znak sindikatov. Priznanje je znak, da smo v vseh teh letih dosegli to, da je ZS pobudnica mnogih družbenopolitičnih akcij in predvsem organizacija, katere osnovna skrb je vedno znova

vzpodbujati razvoj naših samoupravnih odnosov.

Seveda pa iz tega sledi, da priznanje ne velja samo meni, saj posameznik sam, ne more doseči tako pomembnih rezultatov kot smo jih dosegli mi, ampak prizadevnim sindikalnim aktivistom, ki so vsa leta prizadevno delali v naši sindikalni organizaciji.

Kako ste delali sindikalni aktivisti v tistih povojnih časih?

O tem, da je razlika v delu v Osnovni organizaciji ZS nekdanj in danes ogromna, ni potrebno posebej govoriti.

Najprej, sestanke odbora sindikata smo imeli vedno po delovnem času. Skoraj nikoli se ni zgodilo, da bi kakšen član manjkal. Svoje delo smo jemali resno in smo sprejete sklepe dosledno izvajali. Res je, da smo se takrat ukvarjali večina z bolj »socialnimi« problemami, kot je skrb za ozimnico, za člane naše osnovne organizacije in pomoč ob najrazličnejših priložnostih, ko so delavci le-to iskali.

Organizirali smo tudi obisk dedka Mraza za otroke naših delavcev in podobne akcije. V tem času smo se sindikalni aktivisti šele začeli vključevati v delo samoupravnih organov.

Tudi danes je zelo pomembna dolžnost članov ZSS ta, da se aktivno vključujemo v delo samoupravnih organov in delegacij SIS in družbeno-političnih zborov. Zato je iz leta v leto delo v ZSS odgovornejše. Seveda pa nikakor ne smemo pustiti ob strani skrb za socialno varnost naših delavcev.

Ali ne bo to zadnje precej težko izvedljivo, saj vemo, da stabilizacijski načrt predvideva predvsem padec osebnega standarda?

Seveda bo to težko. Vendar je bilo v razvoju naše družbe že marsikdaj težko, pa smo vendar premagali ovire in dosegli pomembne rezultate v njenem razvoju. Tako bo tudi z izvajanjem stabilizacijskega programa. Če se bomo vsi, ne glede na delo, ki ga opravljamo in funkcijo, zavzemali za boljše delo, več delovne discipline in seveda v zvezi s tem boljše medsebojne odnose, bomo

zastavljeni cilj — izvedbo stabilizacijskega načrta doseli. In to je kot vemo tudi ena od nalog za bodoče delo članov ZS, ki pa terja tudi veliko mero odgovornosti in doslednosti od vsakega člana posebej.

Saj le vsi lahko opravimo to nalogo, samo člani izvršnih odborov ZS in ostali funkcionarji

SONJA KRAŠOVEC je prejela NAGRADO SAMOUPRAVLJALCU

Za dolgoletno delo na področju samoupravljanja.

Tovarišica Korošec se je že na začetku obdobja uvajanja delegatskega sistema vključila v delo delegacij in s svojim zavzetim delom spodbujala delo delegatov, hkrati pa je kot delegat dosled-

no izvrševala svoje dolžnosti v skupščinskih organih. V vsem tem času je delala kot delegat delegacije Zbora združenega dela v DSSS, v Skupščini občine Celje je bila podpredsednica odbora za družbeno ekonomski razvoj, že drugi mandat je delegat Zveznega zbora SFRJ, kjer kot delegat SKS deluje v skupini za družbeno ekonomske odnose, bila je tudi članica medobčinske skupščine ZKS, celjske regije, opravljala pa je in še opravlja vrsto drugih dolžnosti.

Najprej smo jo povprašali o tem, kaj ji to priznanje pomeni?

tega gotovo ne bomo zmogli.

In za zaključek — kaj si želite v prihodnje?

Seveda si želim predvsem zdravja, za delovno organizacijo Aero v kateri združujemo delo že par desetletij pa gojim tisto željo, ki je stara toliko kot moje delo v Aeru, da bi čim bolj poslovali in bolje in več delali.

Predvsem menim, da to priznanje ni priznanje meni osebno, ampak priznanje vsem tistim v Aeru, ki poskušamo samoupravne odnose graditi. Seveda pa je to hkrati obveza za še večjo prizadevnost pri uveljavljanju samoupravnih odnosov v naši sredini. Priznanje je zame tudi stimulacija in potrditev tistega, za kar se v tem našem sistemu borimo.

Kolikšen je danes vpliv delegata v naši samoupravni družbi?

Čim višje gremo o sistemu delegatskega odločanja tem težje so možnosti uveljavljanja delegatskih pripomb in predlogov. Množica administrativnih ukrepov, sprejetih po hitrem postopku porušijo ustaljeni princip odločanja in mnogokrat tudi prizadevanja delegatov da uveljavijo sklepe delegatske sredine iz katere prihajajo. Tako seveda prihaja do odločitev, ki so sprejete brez stališč delegatske sredine!

Glede delegatskega odločanja na občinskem nivoju, pa lahko ugotavljamo, da mnogokrat niso pripombe delegatov upoštevane. Včasih so pripombe zabeležene a ostane samo pri tem. Res je, da je naša delegacija Zbora združenega dela imela na skupščinah vrsto pripomb, ki so bile upoštevane vendar to ne odtehta one druge strani.

Delegatsko odločanje ni takšno, kot bi bilo pričakovati, predvsem zato, ker v delegacijah razpravljamo šele o osnutku ali celo predlogu gradiva, nimamo pa možnosti sodelovati pri pripravi gradiva.

Sicer pa res ni potrebno posebej poudarjati dejstva, da je naš samoupravni sistem teoretično idealen, da ga pa množica zakonov sprejetih po hitrem postopku omejuje in zavira.

Primer za to, kako malo lahko delegatska baza odloča je pred zadnja seja Zvezne skupščine, kjer se je sprejemal paket zakonov o zunanjetrgovinski politiki v bodoče. Tudi to so bili sklepi, ki so bili sprejeti brez večjega vpliva delegatske baze na končne odločitve.

Kaj misliš o delovanju družbenopolitičnih organizacij v naši delovni organizaciji in izven nje?

Mislim, da je delo DPO in njih vloga v naši delovni organizaciji odraz vloge le-teh na drugih nivojih. Vendar pa je to zelo slabo. Družbeno politične organizacije niti slučajno ne odigravajo tiste vloge, ki bi jo nujno morale v danem trenutku. ZK je bila zame vedno neka avantgardna sila, ki naj bi bila vzor vsem ostalim. Člani ZK bi morali svoje ozke največkrat osebne, tozdravske, občinske interese in tako dalje, pustiti ob strani in težiti k uresničevanju širših družbenih interesov.

Na sestankih vseh DPO smo se včasih bolj konstruktivno pogovarjali, zato so bile razprave bolj zanimive in seveda bolj kritične.

Vsi pa pozabljamo na dejstvo, da imamo največji delež odgovornosti, za situacijo, kakršna je v naši družbi, člani ZKJ.

Tudi v Aeru bi kritične in konstruktivne razprave privedle k bolj razgibanemu pristopu do posameznih odločitev.

Po drugi strani pa se mi zdi, da so mladi, ki prihajajo danes v našo sredino zelo zainteresirani za delo na različnih področjih in bi ob ustreznem sodelovanju strokovne službe in DPO v naši DO lahko več prispevali k delu na področju DPO in samoupravljanja. Prav bi bilo, da bi se malo bolj zavedali tega, da so mladi tisti, ki bodo prevzeli delo od nas, delali bodo pa tako, kakor jih bomo naučili.

In zdaj bi te poprosili še za nekaj zaključnih besed.

Zaključila bi s tistim o čemer v zadnjem času veliko govorimo. V programu dolgoročne politike stabilizacije je zapisano, kaj vse moramo storiti, da se bodo negativni trendi v naši gospodarski politiki ustavili. Začeti bomo morali zelo drugače — delati in živeti. Živeti predvsem od tistega, kar bomo sami ustvarili.

Seveda novi zakonski predpisi ne bodo dosti zalegli, če ne bomo spremenili naše miselnosti. V zavest ljudi je treba privzgojiti odgovornost in seveda tudi dejstvo, da pomeni to kar ta beseda pomeni — odgovarjati pred svojim delovnim okoljem za delo in nedelo.

Dokler ne bo nihče odgovarjal za napačne odločitve za napa-

ke, storjene iz teh ali onih razlogov, in zato ne bo doživel nobenih sankcij, toliko časa ne moremo pričakovati sprememb na bolje, v naši družbi. Seveda pa je odgovornost točno opredeljena, je moralna in materialna.

Res je, da je odgovornost največja na najvišjih položajih, to pa ne menja resnice, da mora vsak delavec, ne glede na funkcijo ki jo opravlja odgovarjati za realizacijo sprejetih nalog.

V naši DO, pa nas ne bi smeli zavajati dokaj dobri poslovni rezultati v prvem polletju letos, ker nam stabilen obstoj in dolgoročni razvoj Aera lahko omogočijo samo kvalitetnejši dejavniki razvoja, ti pa so: večji izvoz, večja produktivnost, ekonomičnost in rentabilnost, racio-

nalnejša poraba materialov in osnovnih sredstev in kar najbolj racionalna uporaba razpoložljive akumulacije, ki naj bi temeljila na združevanju sredstev v DO in izven nje. Tudi zaostritev delovne discipline, boljše izkoriščanje delovnega časa, boljša organizacija dela, predvsem pa teamsko delo so rezerve, ki jih v Aeru še imamo in je skrajni čas, da jih ob tako obsežnem strokovnem potencialu tudi izkoristimo. Ne morem si kaj, da ne bi še enkrat poudarila teamskega dela, ker sem prepričana, da morebitne — vsaj večje poslovne odločitve — ne more biti brez skupnega dela strokovnih delavcev, vodstva delovne organizacije in družbenopolitičnih organizacij.

— DR —

IZ NAŠIH DELOVNIH OKOLIJ

TISKARSTVO IN GRAFIKA

(Nadaljevanje iz št. 4 — 1983)

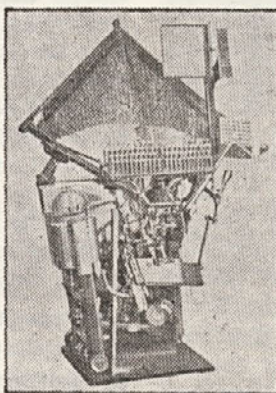
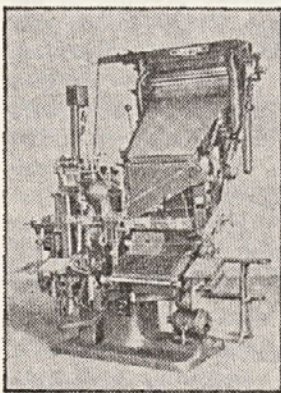
Med mnogimi večjimi izumi v tiskarstvu in poleg množice manjših iznajdb je med najpomembnejšimi prav gotovo izum stavnega stroja. Ročno stavljenje se je sicer obdržalo kot temeljno delo v tiskarstvu vse do zadnjega desetletja in ima še v današnjih priključkih svoj statusni položaj.

V letu 1813 se je izvedelo iz Londona, da je Forster prijavil patent za prvi stavni stroj. Kasneje tega izuma niso več omenjali. Večjega pomena je bil stavni in odlagalni stroj, imenovan po kasselskem trgovcu Kastenbeinu iz leta 1871. Pri tem stroju so morale delati štiri osebe. Američana Paige in Renold pa sta konstruirala stavni stroj, katerega patent so preizkušali osem let. Stroj je bil zelo kompliciran, saj je imel 18.000 glavnih delov ter 800 osi in kolesc. Za ta stroj je namreč znani pisatelj Mark Twain žrtvoval vse svoje premoženje. Patente je

pozneje pridobila družba »Linotype«. Tovarna orožja »Colt« v Ameriki je izdelala 2.000 stavnoizlagalnih strojev, izum Amerikanca Thorna. V Evropo je prišlo 50 takšnih strojev. S tem je bila zaključena predzgodovina stavnih strojev.

Bright stroj sistema »Typograph« (1888), Američana Ridder in Scudder stroj sistema »Intertype« (1913) in Američan Lanston stroj sistema »Monotype« (1897).

V preteklem obdobju — v zadnjem desetletju se je pričela grafična stroka vse bolj usmerjati k

Sledilo je obdobje izumov sodobnejših stavnih strojev, ki so se v nadaljnjih desetletjih postopoma izpopolnjevali, vse do sredine dvajsetega stoletja. Nemec Otmar Mergenthaler je v letu 1886 konstruiral stavni stroj sistema »Linotype«, Američana Rogers in

elektroniki in to na mnogih svojih področjih. Tehnični napredek je tolikšen, da mu je komaj mogoče slediti, oziroma prizadevamo si, da bi mu sledili. Med najizrazitejše tehnološke napredke predvsem lahko uvrščamo pospešen razvoj fotostavka, ki z revolucio-

narno močjo dobesedno izpodriva nekaj stoletij staro tehnologijo stavljenja. Fotostavek je na pohodu!

In katere so prednosti fotostavka pred klasičnim (svinčnim — vročim) stavkom? Predvsem kvaliteta slike stavka in trajnost stav-

ka, neomejene možnosti v konstrukciji pisave in znakov, izbor pisav je zelo pester. Z uvedbo fotostavka niso več potrebni težki, močno grajeni tiskarski stroji. Nadalje odpade silna teža opreme dosedanjih stavnic — regali (črkovnjaki), obloženi in napol-

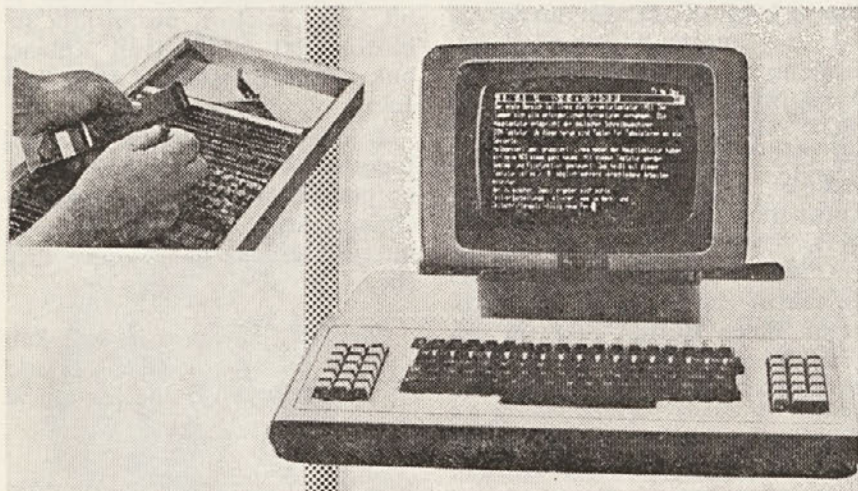
njeni s težkim svinčnim materialom, okoli katerega lebdi svinčeni prah.

Vsebina vseh treh dosedanjih nadaljevanj je imela namen, prikazati tiskarstvo od prvih začetkov pa nekako do tiste stopnje razvitosti, ki približno ustreza našim današnjim razmeram in za katero smatramo, da vsebuje še tiste osnovne tehnične posebnosti, ki so pri nadaljnji obrazložitvi tiskarske dejavnosti še kar najbolj primerne.

Tako bi v prihodnjem nadaljevanju naj bila na kratko opisana dejavnost posameznih tiskarskih poklicev, katerih delo je zelo tesno povezano pri izdelovanju vseh zvrsti tiskarskih izdelkov.

(Nadaljevanje prihodnjič)

Stane Lovrenčič

IZ NAŠE PRETEKLOSTI ...

USODA TISKARNE OB KOROŠKEM PLEBISCITU

Delovna organizacija AERO, ki združuje delo kemične, grafične in papirne industrije ima brez dvoma svojo bogato zgodovino, ki se prepleta z dogajanjem v naši preteklosti. Grafika, katere predhodnik je bila tiskarna »Cetis« oziroma »Celjska tiskarna« oziroma »Mohorjeva tiskarna«, je sodoživljala takoj po prvi svetovni vojni vse težke ure, katere je napletel Slovincem usodni koroški plebiscit, ki je bil izveden v letu 1919.

Dogodke iz časov plebiscita je podrobneje opisal tov. Peter Kusterle in jih povzemam v nekoliko skrajšani obliki:

Jesen leta 1918. Prve svetovne vojne je bilo konec in stara avstro-ogrski država, imenovana ječa narodov, je bila v razsulu. Čehi, Slovaki, Poljaki, Srbi, Hrvati, Slovenci, ki so živeli v tej državi oziroma njenih obrobjih, so zahtevali samostojnost.

V Celovcu, glavnem mestu avstrijske kronovine Koroške je bilo razpoloženje zelo različno, nihče ni ostal ravnodušen. Nemci

in nemčurji so bili zaskrbljeni, Slovenci veseli, vedro razpoloženi. Na Jesenicah so proslavljali slovensko republiko, v Borovljah pa se je nastanila ena četa jugoslovanske vojske — četa majorja Lavriča.

V Mohorjevi tiskarni je bilo razpoloženje med delavci na višku. Nekega dne v novembru 1918 so zvedeli, da je izvidnica jugoslovanske vojske pred Celovcem in Mohorjani so jim pohiteli nasproti. Prvi stik z jugoslovansko vojsko! Zdaj bodo v Celovcu odmevali koraki slovenske straže! Toda minevali so tedni in ni jih bilo. Nemci in nemčurji so pričeli dvigati glave. Začel se je boj za Koroško, javno in prikrto, kruto in umazano. Ulični razgrajaci so pobili šipe na domu Mohorjeve družbe na Vetrinjskem obmestju, zmerjali Slovence in jim klicali, naj se zgubijo čez Ljubelj.

Zaradi svojega velikega pomena za slovenski narod je bila Mohorjeva družba ponemčevalcem hud trn v peti. Kazalo je, da bi

imela pod Avstrijo velike težave. Organizirane vojaške formacije, imenovane »Volkswehr« so terorizirale domačine, zavedne Slovence, preganjali so vse vplivne slovenske ljudi. Spomladi 1919 so pregnali s Koroške slovensko vojsko in upravo, pri tem so zasedli tudi Mohorjevo tiskarno, ki je morala odslej tiskati le za vojaško oblast.

Toda to ni trajalo dolgo. Po preteku enega meseca je v Celovcu vkorakala jugoslovanska vojska in postavila stražo tudi pri vojvodskem prestolu na Gospodarskem polju.

Jugoslovanska vojska pa je ostala v Celovcu le kratek čas. Govoriti se je pričelo o plebiscitu in o dveh glasovalnih conah. Cona A s pretežno večino slovenskega življa naj bi spadala pod jugoslovansko upravo, cona B severno od nje pa pod avstrijsko cono, le Mežiška dolina je bila brez glasovanja priključena Jugoslaviji. Razmejitvena črta med obema glaso-

valnima conama pa je potekala sredi Vrbskega jezera, po strugi Glinice in Gline do izliva v Krko, pa proti severu ob pobočju Svinške planine in proti jugu do Drave pri Dravogradu. Celovec je bil v coni B in po ukazu Antante je morala jugoslovanska vojska zapustiti Celovec do 31. julija 1919. Ta odlok je prišel za Mohorjevo družbo oziroma tiskarno tako naglo in pozno, da je bilo le malo časa za razmišljanje.

Tudi v coni A Družba ne bi mogla v miru opravljati svojega poslanstva in tako je najbližje zavetje nudila Mežiška dolina. Vodstvo Družbe se je odločilo za Prevalje tudi zato, da bi v primeru ugodnega izida plebiscita ne bilo predač za vrnitev v Celovec.

In tako je prišlo do selitve v ju-

liju 1919. Vendar to ni bila selitev, to je bil beg. Čas je bil zelo kratek, jugoslovanska vojska je nudila na razpolago kamione. Ponedelki in ponoči so delavci tiskarne in vojaki metali tiskarniško opremo na kamione in jo prekladali na železniške vagonne. Nakladanje je bilo čisto nesmotrno, saj so na 84 vagonih prepeljali vso opremo v Prevalje, medtem ko je kasnejša selitev v Celje (v letu 1927) bila opravljena z 38 vagoni, pa je bilo opreme še nekaj več. Zalogo knjig pa so pravočasno spravili v Zadržni dom v Sinči vesi.

O selitvi iz Celovca v Prevalje je takrat zapisal že priletni profesor Janez Hutter, takratni tajnik Mohorjeve družbe v mohorskem koledarju za leto 1920:

»Ino prepeljali smo stroje, pohištvo in črke pa use knjige, papir in blago po železnici. Tudi ravnatelj tiskarne, njen poslovodja, stavci in drugi delavci so se peljali, pa bukvovezni mojster se svojimi ljudmi.«

Takratni ravniatelj tiskarne je bil Josip Zeichen, poslovodja (obratovodja) je bil Ivan Kolenc, bukvovezni mojster pa Alojz Terček.

Tajnik se je zahvalil komandi jugoslovanske vojske za blagohotno pomoč, ko so njeni vojaki, večinoma Srbi, pomagali reševati imetje slovenske Mohorjeve družbe.

Po pripovedovanju in beležkah tov. Kusterla pripravil Stane Lovrenčič

PREDSTAVLJAMO VAM NAŠE LIKOVNE AMATERJE

Lojzeta PONGRAŠIČA — kiparja amaterja, ni potrebno posebej predstavljati, saj ga vsi ljubitelji likovne umetnosti v naši delovni organizaciji, pa tudi izven nje dobro poznajo. Pravzaprav njega verjetno ne čisto vsi, pač pa njegova dela. Zato smo ga najprej povprašali:

Kako dolgo se ukvarjaš s kiparjenjem in katero od poti v tovrstnem ustvarjanju nameravaš ubrati?

S kiparjenjem se ukvarjam približno od leta 1965, takrat sem organiziral prvo razstavo, ki sem jo imel v ZR Nemčiji v Hagenu. Razstavljal sem samo železne skulpture s katerimi sem se želel približati realizmu.

Kasneje sem se preizkusil še v kamnu, bakru in lesu. Seveda sem se ob vsem tem tudi marsičesa naučil, kar je bil, ob samem začetku ustvarjanja tudi moj cilj.

Iskati — nove oblike — nove podobe — nove linije. Zavedam se, da je v vsej tej množici stvaritev, ki so nastale kot sad iskanja kiparjev pri nas in v svetu v preteklosti in ki nastajajo danes, moje delo samo drobec, ki ga želim dodati v ta mozaik. Zato se učim in iščem — nove linije in sporočila, ki jih želim posredovati gledalcem predvsem s svoji-

Skulpture s prve razstave

mi najnovejšimi skulpturami v lesu.

Kolikokrat si doslej razstavljal svoje skulpture?

V teh letih sem svoja dela razstavljal 34 krat od tega 12 krat samostojno.

Razstave so bile v Celju, Dobou, Krapini, Avstriji in ZRN.

Friderik celjski

Si član društva likovnih amaterjev Celja. Kateri dogodek, povezan z društvom ti je najprijetnejši spomin?

Člani društva likovnih amaterjev Celje smo imeli možnost udeleževati na temo lastna podoba, na pobudo Kulturne skupnosti Slovenije, ki vsako leto organizira razstave likovnih skupin Slovenije. Letos je bila razstava v Metliki in na njej je bila razstavljen tudi moja — lastna podoba. Od 105 udeležencev razstave so izbrali 53 najboljših, ki so jih objavili v katalogu. Med njimi sem bil tudi jaz in katalog v katerem je natisnjena moja skulptura je zame lep spomin in vzpodbuda za bodoče delo.

Kako si zadovoljen s svojim ustvarjalnim delom v letošnjem letu?

Vsako leto znova sem pri svojem delu na tem področju dosegel napredek za katerega sem menil, da je neponovljiv. Prav tako mi-

slim, da enakih uspehov kot letos z nekaj razstavami in s postavitvijo skulpture v jedilnici v TOZD Kemija Celje zlepa ne bom več dosegel.

Ko že govoriva o skulpturi, ki je po obsegu tvoje največje delo doslej, kaj si želel izraziti z njo?

Osrednje sporočilo, ki naj bi ga nosila moja skulptura je — samoupravljanje. Le delavci, samoupravljalci se v demokratični sredini kot je naša, lahko postavijo za svoj predlog oziroma svojo rešitev nekega določenega problema, ki se običajno rešuje na sestanku. Ravno po razgibanosti silhuet v skulpturi si lahko predstavljamo vzdušje na živahnem sestanku. Posamezni deli skulpture predstavljajo različne udeležence sestankov in zborov v naši sredini. Prisotni so nergači, pasivni delavci, agresivnejši predstavniki našega vsakdana — skratka vsa tista različna mnenja, ki so glasno, ali tiho prisotna na naših sestankih.

Sicer si nekateri tovariši razlagajo skulpturo drugače, češ da gre za vrsto za malico in podobni heci.

Vendar me to ne moti saj vsak komentar v zvezi s skulpturo po-

meni, da je bila opažena in da ljudje o njej — pa naj bi kakorkoli že — razmišljajo.

Kaj pa finančna plat tvojega amaterskega dela? Nekateri menijo, da se s tovrstno dejavnostjo veliko zasluži?

Ne bi rekel. Skulpture, ki sem jih do sedaj prodal z dobičkom so bile samo one, ki so ostale v inozemstvu. Drugače pa nikoli nisem s tovrstnim delom zaslužil več, kot za pokritje stroškov vloženega materiala in samo delno časa. Če povem za ilustracijo, da bi v svojem osnovnem poklicu lahko zaslužil s popoldanskim delom nekajkrat več, potem mi ni potrebno posebej razlagati da ustvarjam svoje skulpture, ker me v to sili neka notranja sila, ki je ne morem razložiti z besedami ampak samo z oblikovanjem materialov. Največja nagrada za moje delo je konstruktivna kritika, ki mi kaže pot za moje nadaljnje delo. Kajti samo tako vem, kje in kaj se moram še naučiti, da bi boljše in učinkoviteje prikazal nove oblike in linije v novih materialih.

-DR-

NA TURE IN POHODE PRIPRAVLJENI!

Številni ljudje imajo navado, da se v zgodnji jeseni odpravijo v gore na izlete. Hoja na svežem zraku pomeni poživitev organizma s kisikom. Ura hoje je marsikdaj bolj učinkovita za zdravje, kakor zdravila, ki jih kupimo v lekarni.

Hoja je najbolj redna, najbolj vsakdanja in najbolj učinkovita telesna aktivnost. Vsakdo naj bi hodil na izlete, v naravo, v naše skupno vadišče, kdaj pa kdaj ali vsaj enkrat na leto pa naj bi si privoščil večdnevno planinsko turo. Vendar bi se morali na večje napore pripraviti. Potrebna je določena postopnost, najprej krajši izleti po lažjem svetu, nato izleti na bližnje gore in šele nato na ti-sočke.

Šele ko je človek dovolj utrjen za nekajurno hojo, ko mu napolnjen nahrbtnik ne dela več preglavic, se sme lotiti zahtevnejših tur.

Peter Svet

naš aero 71

PREBERITE, NE BO VAM ŽAL

Tako kot je v teh naših pripevkah že običaj in seveda namen, vam tudi tokrat predstavljamo nekaj povzetkov vsebin knjig, ki vam jih priporočamo v branje. Res je, da je še poletje in da je pred vrati jesen, ki nam zaradi množice skrbi in priprav na šolo in seveda tudi zimo, ne pušča mnogo časa, ki bi ga lahko imeli samo zase in za užitek ob prebiranju knjige, ki nam ugaja. Vendar kljub vsemu — mogoče boste našli malo časa, da bi prebrali naslednje knjige:

DAN DALJSI OD ŽIVLJENJA je roman Čigoza Ajtamanova — po rodu Kirgiza, ki je izšel pri Pomurski založbi v lanskem letu. Roman je v sovjetski zvezi prava uspešnica, saj že dolgo ni bilo tam nobeno sodobno delo, tako kritično in resnično kot je to. V svojem prvem romanu je avtor združil svoje izkušnje, ki jih je pridobil ob pisanju črtic in novel, ki so vsaka zase pravi literarni dogodek. Odlikujejo se po jezikovni izbruseni, globini misli in sporočila ter nenavadni izpovedni moči. Prav zaradi vsega tega je njegov prvi roman presenetil bralce z veliko umetniško močjo, poleg tega pa tudi s tem, da odpira celo vrsto ostrih tem, ki so v Sovjetski družbi sicer nenehno prisotne, ki pa se film tako politika kot literatura kar se le da izogibajo, če pa ne, se jih dotikajo zgolj površno. Tako je Ajtamanov po skoraj dvajsetih letih molka v sovjetsko literaturo znova vpeljal temo stalinizma in to na način, ki brezkompromisno terja moralni obračun z njim in zavrača tezo, da je to stvar preteklosti, ki je presežena, pozabljena po kateri ne kaže več brskati. Skratka, umetniška prepričljivost in moč romana še zdaleč nista edini razlog za tolikšen uspeh. Ajtamanov se je v njem pogumno lotil cele vrste tem, ki so prisotne, žive, o katerih se sicer na samem in v ozkih krogih veliko raz-

mišlja in govori, ki pa so sicer javno in uradno nezaželeni. Gre za teme, kot so na primer stalinizem, mednarodni odnosi, vera, razmerje med posameznikom in družbo. Vse to avtor z veliko spretnostjo in prepričljivostjo vnese v zgodbo o ljudeh, ki s svojim bistvom temeljijo v lastnem ljudstvu, njegovi kulturi in tradiciji. Taki so Kazangap, Jedigej in Abutalip, glavne osebe romana. Njim nasproti so postavljene različne simbolične zgodbe iz Kazahstana koder je potekalo življenje glavnih junakov. Skratka roman Čigoza Ajtamanova, Dan daljši od življenja preberite in mnogo novih spoznanj o Sovjetski zvezi boste našli v njem.

Roman **NOČ DO JUTRA**, Branika Hofmana je izšel pri Slovenski matici predlanskim in je psihološke narave. Okvir zgodbe je naravnani na osem ur, v katerem kot ozadje nastopa zgodovina kot ozadje človeških usod, kot snov, ki jo vsak posameznik oblikuje po svoje in zaradi česar ne prihaja samo do protislovij v njem samem, ampak se to splete v njegovo osebno tragiko. Tragika junakov se vrti pred vsem okrog vprašanj izpred tridesetih let in sicer, vprašanj, ki so nastala ob spopadu jugoslovanskega vodstva s Stalinom.

Roman opisuje bitko na življenje in smrt, kot so jo poimenovali takrat in se največ ustavlja ob misli, ki jo je zapisal tudi tov. Kardelj v svojih spominih — da je najtežji problem tistih dni obstoj v vseh tistih, ki so tisti čas doživljali.

Po dveh »težkih« romanih je prav da vam svetujemo še kaj lahkotnejšega, morda komičnega? Preberite roman **HVALA JEEVES** angleškega pisatelja Pelhama Grenvilla Wodehousa, ki je zelo dober humorist. Rodil se je v prejšnjem stoletju, delal kot uradnik v različnih krajih Anglije in ZDA, nazadnje pa se je vrnil v London, se nastanil v neki samotni hiši in tam delal v družbi kakšnih dvajsetih psov.

Pred prvo svetovno vojno je zapustil samoto in se spoznal in poročil z neko vdovo.

Napisal je mnogo krajših zgodb in romanov, ki so bili prevedeni v več svetovnih jezikov.

Humoristični roman **HVALA JEEVES**, je zgodba, ki jo opisuje sam junak romana, Bertram Wooster, svoje življenje in razmerje do svojega strežnika, bistrega Jeevesa. Le-ta je vselej znal pomagati Bertieju v različnih smešnih ali nerodnih prijetljajih in zapetljajih, večinoma polnih situacijske komike.

Roman je kot nalašč za tale poletni čas, da nas malce zabava in razvedri.

LJUDJE POD OSOJNikom je roman, ki je izšel 1981 pri Prešernovi družbi in je zadnje delo našega pisatelja Franceta Bevka. V tem romanu se je pisatelj nekako poslovil od svoje gore Kojce in rodne Zakojce. Zgodbe trdih kmečkih ljudi, je strnil v eno samo misel — boj za boljši danes — jutri. Hkrati pa je pisatelj napisal prvi realistični roman o Slovenskem kmetu.

O lepem — jasnem jeziku, ki je značilen za Bevkovo pisanje pa ni potrebno posebej govoriti.

-DR-

HUMOR

DOPUSTNIŠKO VZDIHOVANJE

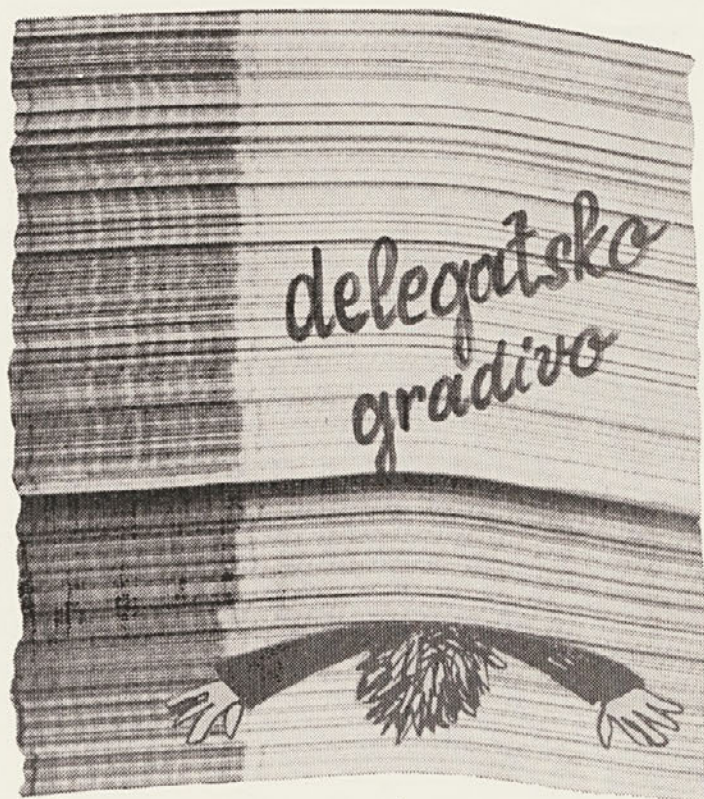
Od dopusta me loči še deset dolgih, oh, predolgih dni...

Na dopustu sem bil deset kratkih, oh, prekratkih dni...

Lovro

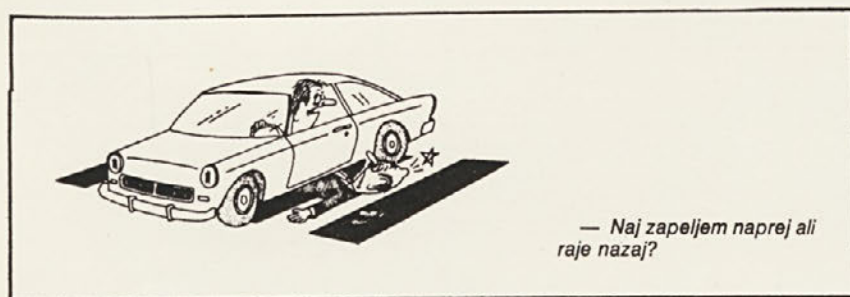

— Berta, odkrili so nas!

Louvo

--- Na pomoč! ---
Pa še pravijo, da primanjkuje papirja.....

452/1983

COBISS

		TRÉNUT, HIP	EGIPČ. SVETI BIK	KUHINJ. SKA POSODA	ZDRAVNI- KOU STRE- NIK PRI OPERACIJ	LOŠČILO	OSNOVNA ŠOLA	OVRTNA RUTA	IVJE
KRAJ NA OROKU KVARNER									
IMITI- RANJE									
GL. MESTO BELORUS. SSSR							PRITOK KOLUBAR (SR SRBIJA)		ESKULAP
10 VRSTA PROJEK- CIJE						SADEŽ S TRDO LUPINO	SPAŠENJE BABOVO	MESTO NA PORTUGAL. SKEM POLET, ZANOS	SEKRE- TARKA
			IT. FILOZOF KRAJ NA KOPASKEM					ZAPOR.	
365 DNI IGRA NA SREČO				GOROVJE V SZ „DEVETA DEŽELA“			SODOBNI NEM. PISEC (DITER)	LOPATICA ZA GIŠČENJE PLUGA	
LOVLJEN- JE			PRODA- JALEC SEMEN					CILINDER UMALI JAR NOBOMST. (BERNARD)	
MAKE- DONSKO KOLO			RUS. MARKSIST VISOKA STANOVAH ZGRADBA					JUŽNO- AMER. DRŽAVA	GL.ŠTEV. ČRN LES EBENOVCA
BAKHOVA PALICA				DRAGAN NIKOLIČ		OLGA VRABIČ	KAJENJE LETOVIŠKI KRAJ PRI MAKARSA		
PRIPAD. IRAN. LJUDSTVA V SZ			KOPNO V VODI NAŠE GL. MESTO				SESTAVIL: JANEZ KORENT	NAVIJAČ NA TEKMI	
	VALOVIT RAVNINS- KI SVET						TORBA ZA SP/SE	DREVORED MAK. PRO- SVETITELJ	
			PRILJUB. PEVKA (AMANDA)			ERDEPNIK JANJE- NIEMIA PESNIK GOLJA			ŽALEC CELJE
			TLA ATENSKI VOJSKO- VODJA		PRITOK SAVINJE IGRALKA TURNER			JUNAK HOOD	ORANJE
			DRŽAVA V AFRIKI SUKNJA ULANCEV			MANJŠI TVOR KRIE PRI KARTAH		STOLETJE NEOTE- SANEC	NATVEČJI SESALEC
PRENA- ŠALEC URADNE POŠTE				CESTNA VOZILA					
JUNA- KINJA PRAVLJIC				ŽIVEC			DEL VOJVODINE SVETO- ZAREVO		
PLANTA- ŽA				MESTO V SRBIJI OB JUŽNI MORAVI					VODNA ŽIVAL
TRINITA TOLUOL								IRIDIJ EMIL NOLOE	
OZD V ZAGREBU									
JUGOSLOV. SINDIKAL GLASILO								ZNAMENJE	

Za nagradni križanki 4 in 5 bomo nagrajence objavili v naslednji številki našega glasila.

Izrezek z vpisano rešitvijo pošljite na naslov: Kadrovski in splošni sektor AERO, Čuprijska 10, Celje.
Na pisemski ovitek napišite: NAGRADNA KRIŽANKA 5.

Pri žrebanju bomo upoštevali pravilne rešitve, ki bodo v našem uredništvu do 9. 9. 1983.